Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувла 1923 шера денз ◆ ШИНАРИН, 29 август, 1972 шу. ◆ № 104 (5310). Мах 2 кап.

Нохч - ГIалгIай тIишлошъеча управлене специализированни СМУ хьнире къинхьегарна белгалъьнина и Григорьин Аранис Андроникович керте латта монтажникий бригада. БархI бетта план хана кхо де хьалха кхочушъеш хьайоагIа из. Белгалбаьхна дика къинхьегаш ба электрик Шелеметьев Александр, изолировщик Кособуцкий Борис, плотник Лысов Петр.

СУРТА ТIА: (аьрровьара аьттехьа) А. Шелеметьев, Б. Кособуцкий, П. Лысов, бригадир А. Григорьев.

С. ХУГАЕВА сурт.

КЪОНА СПЕЦИАЛИСТАШ

Лакхерен юкъера специальни дешара заведенеш яьхкарша болх дIаболабу ха хьатIакхьачай. Халкъа боахама дерригача декъошка кхьачаб коммунистически гIишло хьалъечаца доккхий декхараш кхоачашде кийча бола кадархой.

КПСС XXIV съездо лакхехьарча дешара заведеней болхлошта хьалхашка декхар оттадьд Iилман техникан карагIдьнина кердадар теркаме а эцаш специалисташ кийбелга кхы тIа а тоьдар. Цу гIулакха тIадерзаль да укх тIеххьарча хана парте Центральни Комитето а Советски правительства а лакхехьарча школа хьакъехьа тIайца соцамаш а. Цар дIадехарашка хьежжа республика вузашка къаьстта теркам дIабахийта лелаш мехкаьтта промышленностана, школашта цна специалисташ кийбелга. ТIеьарча шерашка хувшамаш даьд дешара программашта. Студенташ Iомабелга дIакхиьхад хано, коммунистически гIишло хьалъяра хьаштеша дIадехачитга къежжа.

ХIанз къонача специалистай эргIа кхачай шоай дешар кхоачашде. Даьхене шоаех цьча йоахкоша низ ца кхобеш къахьегарна жоп дала.

Къонача саго ший къахьегама вахаре хьалхара боаккха гIа дуккагIча даьккье тайша хургба кердача коллективо из тIацарах. Мехкдьтта, газ йоаккхача управлене, мехкдьтта чакхлоахача заводе, гIишлошъеча, школе, больнице, колхозе е совхозе — миччахьа а къона специалист вечи цуи бокъо я ше цIенча дег тIара, вайча моттиге новкъостал де кийча болаш, ший хьаштаи довзаш, йоакхо еш тIацаргхилара теша.

Хоаш из дай къонача специалиста теоретически знанеш массаш а эцича практическичарик вIоагIиль ца хулилга. Билда говзал, хIаман вен баккха хар дуккхачо шерашка болх бича мара кароккхочаш дац. Вахьда, уж шераш кхалдезо дийа дезо тIагIелтта дешаоца, ший знанеш массаза йIихьегIа хрил. Специалиста дешар вуз яьккха ваьла чакхдоалаш миччах, из мел вахача хана дIадахьа деза гIулакх да.

Хьабаькха къона специалисташ бIайхача безамца тIазар, шоай профессии дика Iомае царна тIо дар, сихагIа уж коллективе общественни вахара юкъеоар болхаьа хулгалкой. картийн, профсоюзни, комсомольски организацей лоархIаме декхар да. Цар дог а лазаш из гIулакх дIадахьарах, тийша хургда дIахо йодача хана а къонача специалисто ший балха говзал Iомаер, къона кадраш кохашта оттар.

Хоаш из хиллара, къонача специалисташа болх бергбола моттигаш дешара заведенеш йисте ма ьдде а балгалэю, предприятеи, колхоза, совхоза, школина, больница хьалхагIе а хов масса сагиоаш тIаэца веза. Цудухьа дикка хи хиннай цар цу гIулакха кийчо е. Къонача специалиста болх бе моттиг кийчъярал совгIа, къаьстта цIа е общежите ваха моттиг кийча хила еза. Моттигаш кийслу цхьаболча кулгалхоша цу гIулакха шоашта хало ца еш, къонача специалистага Iайха лаха Iе моттиг оалаш.

Укх шера вай университето аьккхийца а мехка кхьча вузашкара а бIаьи чорда хьехархой ба республика школашка хьеха баьхка. Шоай хьалхара дешера цу дIадоладеш къонача педагогашта кулгал лувцаргда укх шера июнь бетта КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советои «Кагирхой ерригаьюкъарча юкъерча образоване боахилга чакхдаккхарахи юкъарча образоване школа дIахо а дегIайоалаярахи» баьча соцамах. Цу тIа белгалбаь ба къона тIехье Iомаярахи хьалхехарахи общественна хьалдара хьехархочун беккотоккам.

Мехка медицински институташ, училищаш яьха дукха лораш ба вай республика городашкеи юрташкеи баьхки.

Юрташкарча школашкеи больницашкеи хIара шера тоьаш бац хьехархойи лораши, хIаьта уж кукъа моттигаш дIател вузашки училищаши яьха баьхкарашта. Цун лоархIам бу Советски правительства. ИйслагIча питилетка лаьрхIа да юрташка частни квартирашка баха хьехархой дика кийчъаьча коммунальни квартирашца Iалашбелга. Хьехархой бахара - бытовой хьелаш тоьдаш лергдоацилгах йоах «Кагирхой ерригаюкъарча юкъерча образоване боахилга чакхдаккхарахи юкъарча образоване школа дIахо а дегIайоалаярахи» КПСС ЦК-и «СССР Министрий Советои баьча соцам тIа а. Юрташкарча дарбанпрофилактически учрежденей медицински болхлошта квартираш теле еза сердал а йоахал а йолаш.

Нохч - ГIалгIайчен дукхагIча районашка лерттIа кийчо а ьтIайцаб къона хьехархой, лораш. Дукха ха йоашаш «Серлало» газета тIа хоаатеха дар Сунженски района Первомайски юртарча къонача хьехархоша шоаш дика вIашцарах бархал яхаш ядаь ицкат. Вахьда массанахьа а да ала йиш йолаш дай гIулакх ашта. Масела, Назрановски районе хIанз а тIехьа ремонт ца даьнна дац Назраноска хьехархой чубаха бIа.

Къонача специалисташта болх, квартира яларах доалаш дац гIулакх. Цаьна Iалашде деза болх лерттIа дIабахьа йиш хургйола хьелаш, хIаранена тIачIоагIие веза балха опыт йоле, эцача гIа дергдола говза хьехархо, лор. Партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш хIара денна шоай теркам тIаболаш хилийта беза къона специалисташ.

Хаьаъзета а, хIано а нийслуш я тIабальхача къонача хьехархошия, лораша моттигерча бахачах наьах цхьаболча хулиганиша ца доагIа гIулакхаш леладеш, цар сий доалеш дола хIамаш деш моттигаш. Вай бераьшта хьеха баьхкача хьехархой, наха дарба де баьхкача лорий сатем бобеш, царна конкъарло еш цхьа моттиг хилийта йиш яц. Моттигерча Советашта, административни органашта де деза тIаIазар ца деш вийта йиш яц моллагIча тайпара дике а къонача специалистий сий ца деш, царна дукьала вуалаш вар.

Дог гIоза долаш, шоай балхах бIубенна къонача специалисташа къахьегаргдола хьелаш хила деза массанахьа а.

КПСС ЦК, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ, ВЦСПС-е

IИЛМАНЕИ ХЬАЛХАЛАТТАЧА ОПЫТАИ КАРАГIДАЬННАРАШТА ПРОПАГАНДА ЯРА А' УЖ ЮРТБОАХАМА ПРОИЗВОДСТВАНА ЮКЪЕКХАХЬАРА А ДАЬКЪЕ СССР ХАЛКЪА БОАХАМА КАРАГIДАЬННАРИЙ ВЫСТАВКА ЛОАРХIАМ ЛАКХБАРА ХЬАКЪЕХЬА

КПСС ЦК, СССР Министрий Совет, ВЦСПС хьежай СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставка лоархIам Iилманеи хьалхалаттача опытаи карагIдаьннарашта пропаганда ярей уж юртбоахама производствана юкъекхахьарен даькъе лакхбарах долча дешага. ТIайцача соцам тIа белгалдоаккх, Iилманеи хьалхалаттача опытаи карагIдаьннарашта юрта боахаме пропаганда яра СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставка балха боарам хIанз а таханарча дено дIадехарашa ма яххара ца хилар. Масса метте дIаяьржаш СССР ВДНХ дакъа лаца бокъо яккхаз дукха юрта боахама болхлоша леладо яхь. Дерригача халкъа юкъара хьалхалаттача опыта бокъонца йола школа а хинна дIаэттаяц выставка, цига пропаганда кIездига ю лаьттанцарен хьайбашкарен продукташ яхара прогрессивни технологена, къахьегамн управлени Iилман ларда тIа вIаштIехьаккхара. Цу лоархIамеча гIулакха юкъе дуккхаза а схематизм хул, гойтара активни средстваш шерра юкъеккхулаш.

Iилман техникан дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен Комитето, СССР юрта боахама министерство, кхыча министерствашен ведомствашен е йоагIаш йола иллияк яц юртбоахама Iилманни техникаи, хьалхалаттача колхозашта а совхозашта а, хIаьта миттa юрта боахам технически хийбеча хьнаре дакъа лоацача промышленни предприятешта а карагIдаьннараш СССР ВДНХ дакагIа хьагойтара. СССР ВДНХ хьокха оттадаь карагIдаьннараш кхочашболаш дувцаш газеташ тIеи журналаш тIеи, радиочу а телевидение а гIоала.

Цхьайолча областашка, крайшка, республикашка партийни организацеш, советски, профсоюзни, юртбоахама органаша кIезига йоаржаю СССР ВДНХ дакъа лаьцарий опыт, республикански, краевой, областной выставка тороцех бизза пайда эцаш дикагIдолча боахаций, бригадий, звеньяй, хьалхалаттарий балха толамагIа йолча методашта пропаганда яраи уж юкъеякхьарн.

Юрташкара къахьегамхой партe XXIV съезда решенеш толаме кхоачашъяра, оарцагIбоахача СССР ВДНХ лоархIам лакхбелга геттара дика а лоархIаш, КПСС Центральни Комитето, СССР Министрий Совето, Ерригсоюзни Профессиональни Союзий Центральни Совето Iилман техникан дешашта йола СССР Министрий Совета Паччахьалкхен Комитет, халкъа боахаме карагIдаьннарий керттера Комитет, юрта, хип, хьун боахама, машиностроене, химически промышленноста, юрта гIирсин дайта министерствашi ведомствашин, профсоюзий ЦК декхарйола ьй Iилманеи хьалхалаттача опытан карагIдаьннараш та пропаганда яраи уж юртбоахама производствана юкъекхахьараи СССР ВДНХ бу болх товбе, юрта боахамера Iилма технически прогресс, колхозийи совхозий, кхыча юртбоахама предприятей а хIаьта миттa юрто дv лаказаш кхоачащдеш йолча оломаеча организацей а балха тIа доккхий толамаш доакхилга Iалашдеш йола методаши средстваши массе оагIорахьара юцаяга ларде а дилла.

«Юрта, хин, хьун боахама лоархIамегIарча проблемий» яьцца СССР ВДНХ лаьвлъонашкен моттигерча выставкашкен семинараш ела, тематически дIа-юха лелеш выставкаш уттаелга, хьажаргаш конкурсаш чакхйохилга шерра кхоачашде; выставкай экскурсантий цIи хезача Iилмахоша, шоай балха тIа доккхий хIамаш карагIдаьннача юрта боахама бокххийча специалисташен хьалхалаттаранен вIашагIбетталуга а хIаьта миттa союзни республикай, краий, областий делегацеш шоай вIашагIъетталуга а вIаштIехьаккха. Выставка экспозицешкара юрта боахама даькъерча Ленински Паччахьалкхена премеш еннача балхий чулацам кIоарга хьабелла.

Выставкашкен выставкашка йоацача гойтара объектишкен керттерча даькъе оайоний, областий, краий, республикай хьалхалатта специалисташ керте а болаш специализированни группаш путевкиегIа ухилга вIаштIехьдаккха.

РСФСР Министрий Совета, СССР юрта боахама министерствана, СССР мелиорацен хин боахамен министерствана, СССР Министрий Совета хьун боахама Паччахьалкхен Комитета, Союзсельхозтехникина, Центросоюзо, В. И. Ленина цIерагIча юртбоахама Iилмай Ерригсоюзни академена тIадиллад выставке йоацаш гойтара объекташ а лаьрхIа, Iилманеи хьалхалаттача опытан керда карагIдаьннарий ларда тIа производство лелаеш дола экспериментальни хьалхалаттеи боахамаш предприятеш хьакъоастаелга.

СССР халкъа боахама карагIдаьннарий выставка керттерча Комитета тIадиллад союзни республикай Министрий Советашта, СССР министерствашен ведомствашен, йоагI-йоагIача профсоюзий ЦК-аша дакъа а лоацаш юрта боахама даькъе выставка доакьашхой хьахаржаври цахрa совгIаташ даларен хьалаш а хьокхамаш а дIахо вакадоахаш товделга Iалашде. Могадьд, колхозашта, совхозашта, кхыча боахамашта, хIаьта миттa Союзсельхозтехника, хини хьуни боахама предприятешен организацешен, отделенешта, фермашта, бригадашта, звеньяшта дипломаш а хIаьта юртбоахама производстве хьалхалаттарашта — СССР ВДНХ медалаш а дипломаш а яла бокъо луш дола хьадда хьоккамаш уттаделга (массаза а кхер мо, яхе шера).

ВДНХ дакъа лаьцарашта дипломаши медалаши лургья, нагахьа санна продукци хIара шера дукхагIа йоаххен кийчйойи, цун дикал лакхйой, производство догIналара темпаши цун рентабельносте лакхйой, мелиораци яьча латтаех пайда дикагIа эе, эрозена дукьалдра мероприятеш чакхйоахе.

Оттадьд, СССР ВДНХ дипломаш еннача колхозашта, совхозашта, юртбоахама кхыча предприятешта, Союзсельхозтехника, хини-хьуни боахама предприятешта а цар подразделенешта а премей хьисапе автобусаш, ГАЗ-69 автомобилаш, телевизораш, музыкальни инструментий набораш, библиотекашта книжкаш телаш хилар. СССР ВДНХ Сийлен диплом еннача юрта боахаме хьалхалаттарашта премеш тел — «Москвич» яха автомобилаш, хIаьта выставка медалаш еннарашта — дезза совгIаташ Советски Союзе гIолла лелачча туристически путевкаш.

Премеши деза совгIаташи тела могадьд миттa юрта боахама хIанзара машинаш, оборудовани, кхьйола продукци хьекрах дипломаши медалаши еннача хьалхалаттача болхлошта, промышленни предприятешен организацешта.

Иийса могадьд дикагIдолча боахамий, бригадий, звеньяй, юртбоахама производстве хьалхалаттарий социалистически яхье котбаьннарий балха шерра пропаганда яр дукха хIара шера автономни республикашкей областашлен выставкаш уттаяра практика юха меттаоттаяр.

Союзни республикай компартей ЦК-ашта, парте крайкомашта, обкомашта, союзни автономни республикай Министрий Советашта, крайисполкомашта облисполкомашта, ВЛКСМ ЦК-ана, министерствашта ведомствашта, профсоюзий ЦК-ашта тIадиллад СССР ВДНХ дакъа лаца бокъо яккхар дукха шерра колхозий, совхозий, кхыча предприятей организацей, юрта боахама беррига болхлой массове яхь йоаржаелга, выставке хьокха оттадаь Iилманеи хьалхалаттача опытан карагIдаьннараш юртбоахама производстве шерра юкъекхахьар Iалашделга.

Центральни, республикански, краевой, областной, районни газетий редакцешта тIадиллад СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставка дакъа лаца бокъо яккхаре тIехьарча юрта боахама болхлой социалистически яхье лелаш шерагIа бувцилга, выставка дипломаши медалаши еннача хьалхалаттача боахамий юртбоахама производство новаторий опыта массе оагIорахьара пропаганда елга.

КПСС Центральни Комитето, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-е хьалхайхкалаьа, СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставка дакъа лаца бокъо яккхар дукха юрта боахама болхлой лелаеча хьекх пайда боккхагIа болийтаре, выставка болх товбарон юрта боахамера Iилмане технически прогресс сихъяра, юртбоахама продукци яккхарен кийчъярен исслагIча пятилетка план кхоачашъяра новкъостал дергдолгих шоаш чIогагIа дегтийша хилар.

ДУГА ЧУЭЦАШ ЛАТТ

Гудермеса района «Степной» совхозе дуга чуэцаш латт.

Юх-юха ухкача чекалшкара дуга хьоккаш боахк механизатораш Халитов Заглой Ханкушев Байтархен. Шоайла социалистически яхье баьннаб уж. Яхье хьалха Ханкушев Байтарх ва. Норма кхоъ гектар йолча сменагIа бархI гектара тIара дуга хьокх цо. Эттара дукхагIа цхьан гектара мала тIехьависаш цул Халитов.

— Хозахет яхье кетало вьккача, — душ Ханкушева, — цхьабакъда кIезагIа дог раьза доаш хилаш яхье хьалхара моттиг яккхарах луш йола ахчан преми эцаш а.

ХIаьта укх шера дика вIаштIехьдаьккхад тха совхозо дуга чуэцара балхацара материальни безам совбаккхара гIулакх. Масала, жатнаца цхьан дийнахь 16 гектара тIара дуга хьеккача механизатора 15 сом ахчан преми лу. Цу юкъа 16 гектарал совгIа хьеккача хIара гектарах кхы а цхьаццa сом лу.

Кхыча чекашка хьалха хьекха хиина дуга оардаш дар. Из болх къаьстта дика кхоачашбу къонача комбайнера Умалатов ЯрагIе. ХIара дийнахь юкъера лаьрхIача 22 тонн дуга оард цо.

— КхоалагIа шу мара дац ЯрагIе комбайн лелаю. Цхьабакъда, хала да цунна тIехьакхе,— йоах ЯрагIеца яхье ваьннача комбайнера Туттев Жалус. — Аз эйса цхьан дийнахь 17 тонн дуга мара ардац хIанз. Цхьабакъда, балха теми лакхъе дага ва со. Ихе дийнахь 65 тонн дуга аьрдача комбайнера 15 сом ахчан преми лу. ХIаьта 65 тоннал совгIа аьрдача хIара тонцах — 50 кепиг.

Уж лакхе бийца беррига механизатораш коммуниста Бекуев Ширапе кулгалдеча дуга кхедача звеньера ба. Укх шера 449 гектара тIа дуга кхедаьд цу звенос.

ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 45—50 центнер дуга чуэцаргда мотт сона, — йоах Бекуев Ширапе.

Дуга чуэца кхай тIа эттара хьалха арабаьнначарех цаI ва коммунист механизатор Халитов Кола. Совхоз вIашагIъеллача денз, совхозе болх беш ва из. ХьажкIаш кхеча звено звеньевой ва из. ХьажкIел совгIа 256 гектара тIа дуга а кхедаьд цун звенос укх шера.

Хьаккари ардари цхьан долаш чуэц ца ше кхедаь дуга. ХIара дийнахь юкъера лаьрхIача 12 тонн дуга чудаь цо. Изал дуга чуэц цунца яхье ваьннача йоакха опыт йолча механизатора Элимов Висале.

Царна шиннена а шоко а йоацаш ахчан преми лургья. Хьаккари ардари цхьан долаш ихе дийнахь 50 тонн дуга чуденача механизатора 15 сом ахчан премил лургIолаш оттадаьд. ХIаьта 50 тоннал совгIа аьрдача хIара тоннах кхы а 50 кепиг лургда.

Дика йоааш я Гудермеса района коммуниста «Знак Почета» орден лелаеча Чулигов Варас кулгалду дуга кхеду звено. ИйслагIча питилетка шоллагIча шера 300 гектара тIа дуга кхедаьд цу звенос. Геттара дика хьийкъад из.

Тушигова шеи цун звенона юкъеоагIча Саидов Лемаси хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 49 центнер дуга оард.

Хьатташка шоай гIулакх дика хоаш къахьег говзача мастераша Х. Магомадова, Х. Абдулаева, А. Хабулова, К. Бекмурзаева, З. Абдулахиева, кхычар.

ХIанзале дукха хIама ца эшаш 180 тонн дуга дIадеппад совхоза паччахьалкхенга. ХIаьта планагIа 3900 тонн социалистически декхарах 4860 тонн дуга дохка дезаш ба «Степной» совхоза къахьегамхой.

ССР-и Нохч - ГIалгIайчен автономии хьаль ах бIаь шу дузача цIейшта накъаболхаш 1920 гектара тIара дуга 25 дийнахь чу а ийца паччахьалкхенга ца дохкаре план тIеххкхоачашъе дага ба совхоза къахьегамхой.

М. АСТАХОВ.

Аьрдехьарча сурта тIа: дуга хьоккаш я Ханкушев Байтарха агрегат.

Аьттехьа — совхоза цхьоалагIча отделене хьатта. Паччахьалкхенга ялат дIаэцача пункте дIадахьийта дуга автопогрузчикана машина тIа тIадотташ ба Абдулаева Элиморовн.

Автора суртащ.

СССР хьаль 50 шу дизарга

МАЬЛХО СИЙРДАДАЬХА ЛОАМАШ

Хьалхетадь вайц Дагестанах — «Лоамий мохки меттай лоамий». Боржатеча дагестанояа латтан тIа яхаши къахьегамы я цхьоагIа йолаши [illegible] бола цхьа дезал а хинна чакхдаккхе тIехь шийтта народность. Керда [illegible] хьалдеча шоай моттигаш [illegible] цара [illegible] а. Социализм догIаухача юкъагIа хIанзара промышленность а юрта боахам а болаш йола республика а хинна дIаэттай Дагестан, дагестански народносташа шоай культура [illegible] хьайна ца Iеш, из кхы тIа а лакхъяьй, йIаьхий яьй, шоай наьна меттала литературеи искусствеи хьаьй, хьалхнаьй чIоагIа дийшача интеллигенце йоакха отрид. Цхьан хана тIехьайнца хинача паччахьа империй хьаьстара доагIа [illegible] дукхуна деладилар керда вахар, [illegible] дIаэттар. Бокха-дика къахьегам дукха хьалхабеьб Дагестано советски [illegible] моттача шерашка. ХIанз йоаккхa йовзаш я дагестанций цIераш: гIоробьннача поэта, Ленински преме лаурета Гамзатов Расуле, инарал-полковника М. Танкаево, хи цIаи гIолла лела лодам [illegible] Советски Союза Турпала Гаджиев Магомеда. [illegible] Асхаб. [illegible] цIерагIча [illegible] Ленинградски театре дирижера Далгат Джамбулата, цун наьна — [illegible] дагестански профессиональни композитора Далгат Джамбулате, дукхача кхычар.

[illegible] «ХЬАЕРГЪЯ БУРЖУАЗИ ЙОЛЧА ХАНА ЙIАРГА ЦА ЯЙНА ТАЙПЕИ БУРЖУАЗИ СТРОЙ ЙОЛЧА ХАНА ХИЛА ЙИШ ЙОАЦАШ ХИННЕИ НЬАЬКИЙ МАШАРА ОБРАЗЕЦ» яьхача В. И. Ленина дагаIоаттар.

[illegible] газета тIа [illegible] Дагестано [illegible] «Ленинни байракх» яхача газета дагестански республиканска газета белхахочо З. ХАРБИЛОВА.

(Уж материалаш еша 3-ча оагIон тIа).

СУРТА ТIА: г. Махачкала. В. И. Ленина цIерагIа майда. К. ЧУТУЕВА сурт.

Нохч-ГӀалгӀайчен автономе 50 шу дизарга

ХАЛКЪА ИРАЗ БАХЬАН ДОЛАШ

ЧӀОАГӀА догӀи гӀаддаьхне тӀаьххье Тийрка йистошка дахачу халкъий къахьегамхоша Октябрьски революци хиларах беза хоам. Уххаза къахьегамхошта юкъе цӀаккха дагӀ ца болийташ кхетамаш болх бан хиннача большевикий партес вовшахкхетийна дӀахьетабора тайп-тайпарчу халкъий къахьегамхой цаӀ тӀеэрье, хургдар Советски Ӏаьдало дувзаделлий хиларах, буржуазе а националистически организаци партте хьалхарадо юметлемой, капиталистий, эсарий доал юза а отгада гӀарташ хиларах.

Бахьана, атта шоай возныш дӀахецца дага баьар казакашта а, хӀаьта Терски областе дахача къамашта а доал де гӀийрта помещикаш, капиталисташ. Царна цхьанкъ дика лоаш даьцар шоай карара урхаш дӀахецилга. Цу гӀулакха цар шиш дакъах бийкъар Терски область — цхьа дакъа казакийн, шоллагӀа дакъа ломарой. Казакий дакъа керте эттар атаман Караулов. Цо ше доал деча войсковой округа шиш приказаца юкъейихьар Пятигорски, Моздокски, Кизлярски, Сунженски округаш. ДӀакхайкхедир ухаза деррига паччахьалкхен Ӏаьдал шоай кара долга.

Атаман Караулова юртта шиш дехкар лоархӀар Терски областе Советски Ӏаьдал чӀоагӀ да доллийтанга.

Атаман Караулова лирхӀачух кӀошгагӀа къахьегамхой Ӏаьдала духьал отта лерхӀаш баьар Терско-Дагестански доламарой правительствана керте эттарал а. Цу правительства шийгахьара дӀакхайкадир Тийрка йистошка дахача къамий — нохчий, гӀалгӀай, хӀирий, гӀеьбертой, балкхарой, ДагӀестанерча халкъий доал шоай карабийца хилар. Цу правительствана юкъе бахараш малаш бар хайча тоъаргда. Совета Ӏаьдах марна ца дезаш хилара баьхьан кхетаде. Терско-Дагестански правительство оалаш хиначоа керте эттар нефтепромышленник Т. Чермоев, коннозаводчик П. Коцев, паччахьа лаьтта лeладара министерства воахха чиновник хинна В. Джабагиев, аьла Капланов, иккар Талишханов, иштта кхыбараш.

Бакъда, шӀаккха ца социйташ, шӀаккха кӀаьа ца луш парте низкалаше, гӀоабаьнна болча революционераша лоаман къахьегама халкъашта юкъе Советски Ӏаьдала политически кхетабара агитационни болх беш бар. Пятигорске хиннача Тийракца дахача халкъий съезде Терски Халкъий комиссарий Совет вӀашагӀтехачул тӀехьагӀа из болх чӀоагӀбелар, шерберир. 1918-ча шера февраль бетта цу съезде ше дакъа хьамаьлаьца гӀораьннача революционера С. М. Кирова йоазар:

«Иагаь цхьаккха къахетам а боаш деррига контрреволюционни низам вай шоаххоеса безам болаш хале, вай деккарийла да вуза а вай цкъоагӀо, вай векагаллий малел, цӀена, революционни ардар аз, сабо кердахкха. Вай ала веза Кавказа ломашка холах хинна ца Ӏеш, цу курача чкарой лӀамарах реакие низаш лохадергдаьа дукъале хургъе вына, лоамий дахача чӀожашка низа уваӀар ца Ӏеш, иига хозаш да бокъона болча демократе къонгий хургаламчга воглахара революционни малам».

Кълбаседа Кавказе дахаш долча къахьегама халкъий хьаштош дика кхетадеш болча большевикий парте дикелашта хоара шоай тарлӀаьогӀа кортамукъаленга кхача гӀоттаргӀа йаьпарашка къасаме лоаттаба бола лоаман къахьегамхой Советски Ӏаьдала терме хургболга, из хьалхара цар шоай низ а вахар а кхоадарг ба хилар. ГӀоабаьнна болча революционераша Кирова, Бутырина, кхыча Кълбаседа Кавказерча ерригача коммунистически парте организаце Ӏомабора Тийрка йистошка дахача къамашта юкъера хьабаьнна болча революционераш, шоай халкъашта юкъе кхетаме болх дӀабахьа, къахьегама хӀамий керттера низ духхача къамашта юкъерча интернациональни доттагӀалах латташ хилар ух дӀакхетабе. Кавказе дахаш долча кхыча къамашта юкъе а сакха нохчашта, гӀалгӀашта юкъе хьахина революционни деатслаш кхабара йоккха йоакко йола парте Казански Комитета иштта, шоайлар Нохч-ГӀалгӀайчен гӀоабаьнна бола революционераш Асланбек Шерипов, ГӀапур Ахриев, иштта кхыбараш. Тахан Советски Союза вӀашагӀйоллара а, Нохч-ГӀалгӀайчен автономи хьоара а эх-50 шу дизара сайладь-ломийча ЦӀейга вай кхоачам, вай боккхача безамца, дегай йоахала дагалуш къахьегама хӀамий ираз цар хьештош, тахане баьхьан долаш вахар дӀаделла бола баьхьода халкъа къонгаш. Царех цаӀ ва Яков Петрович Бутырин. Боккха а лоархӀаме а бар революционера Яков Бутырина Советски Ӏаьдала хьалхарча беттаика а, граждански тӀема шерашка а Къилбаседа Кавказе баь болх. ГӀоабаьнна болча революционераша С. М. Кировца, Ной Буачидзеца, Серго Орджоникидзеца цхьана Советски Ӏаьдала моастагӀашта духьалара къовсам вӀашагӀтохаш а дӀахьош а хиннa вола Яков Бутырин меньшевик-интернационалист волчара большевикий парте мугӀарашка ваьлар Советски Ӏаьдала хьалхарча бетташка, къахьегамхой хьаштаг баьхьан долаш турпала къовсам лоаттабераш коммунисташ хилар ше кхетадича.

Доккха маӀан долаш бар 1918-ча шера январь бетта Моздоке казакашта керте латтараша дӀайнхьача Тийрка йисте дахача халкъий съезде новкъоста Бутырина кхача большевикашца цхьана баь болх. Цу съезде шоай тӀеххьара денош, гаргахьчалга кхетадеш реакционераш-эсараш, казакашта керте лаьттараш шоай бола низ тӀабахийта гӀертар казакашта а нохчаштеи гӀалгӀайтеи а юкъе тӀом гӀоттабе. Цар лерхӀар, Тийрка йистошка дахача къахьегама халкъашта юкъе моастагӀал оттадаро къонача Советски Ӏаьдала низ эшабергхилар дар. Цу гӀулакха цар нохчашта а гӀалгӀашта а духьал тӀом бара тӀехьеяра Къилбаседа Кавказе долаш дола революцена духьалара низаш.

Хургйий-те Тийрка йистошка революци а, укказа дахар доло къамаш а цӀийле керчадергдола тӀом? Из хеттар дар цу хана большевикашта — революционераша Кирова, Буачидзена, Бутырина, Фигатнера, иштта кхычарна сатем ца луш хиннар. Моздокски съезде дакъа лоацаш хинначарех дукхагӀбараш реакционни казакий эсарой оагӀорахьа балар кхерам гуш бар. Иштта хьал эттача метте фу де йиш яр съезде дакъа лоацаш хиннача духха бахача большевикий-революционерий?

Съезд дьаеллале хьалха Кирова, Бутырина, Буачидзе хьалхаленца укказа вӀашагӀтехар социалистически фракцей совещани. Цу совещане цхьа барт а болаш сацам бир съездетара тӀема духьалара революционни фронт вӀашагӀтохилга хьадехалдй Тийркаца дахача деррига халкъашта юкъе вовшахь доттагӀал кхайкадолда, аьнна. Иштта хьалхара хийла юкъе С. М. Киров, Ной Буачидзе, Яков Бутырин, Д. П. Фигатнер, иштта кхыбараш бола социалистически блок.

Реакционни казакий ардахойтерте лаьтта казачий полковник Рымар, есаул Пятирублев, кхыбераш нохчаштеи гӀалгӀаштеи духьал тӀом дӀаболабара ерригакайчо из бар. Баьхьа царна духьал баьаххар шоай большевикий дешца низ Кирова, Буачидзе, Бутырина, кхычар. Цкъа, шоала съезда заседанешка шоаш дош долча къамаьлашца дуккха делегаташ дӀакхетабора цар кхачачатама казакаштен нохчашта - гӀалгӀаштен юкъе моастагӀал отта цхьаккха баьхьан ца хиларах, цар социальни хьашташ цаӀаш хиларах. Иштта хьамар долаш съезда делегатащта юкъе большевикаша бачча балхах хьаьннер дегаш гӀоадоахаш дар; машар оттабора кхаж тессар съезда 166 делегата, тӀаккха нохчашца-гӀалгӀашца тӀом болабара раьза болаш кхаж тессараш 132 делегат мара вацар.

Терски областерча Советски Ӏаьдала хьалхарча шерашкара историца доккха маӀан долаш моттиг дӀалоац 1918-ча шера февраль-марте Пятигорске болх беш хиннача Тийрка йистошка дахача халкъий шоллагӀча съездо. Нагахьа хьалхарча Моздокски съезде дакъа лоацаш нохчий а, гӀалгӀай а халкъий делегаташ хиннаацe, Пятигорске хиннача съезде дакъа лоацаш яр Асланбек Шерипов керте хинна нохчий делегаци а, Ахриев ГӀапур керте хинна гӀалгӀай делегаци а.

Съездо кхоастадир Терски областе Советски Ӏаьдала орган — Терски халкъа Комиссарий Совет хержара дош. ТӀема дешай халкъа Комиссар волаш Терски Совнаркома чкоаьал хержар Яков Петрович Бутырин. Советски Ӏаьдал чӀоагӀдара дӀахьош болча къовсама эгара халагӀа йолча юхьигашка а, граждански тӀема шерашка эгаэв кхерамегӀа йолча моттигашка а латташ хьовера Яков Петрович Бутырин. 1919-ча шера август бетта кӀайча полковникий Соколовеи Белкоеи бандаш Владикавказ дӀалаца а, кадетски корпуса цӀенош болх беш хиннача Терски областе йолатӀча съезде Серго Орджоникидзе керте хинна делегаташ лувно а дегахь тухьнйлла уж юхатохача хьалха лаьттарех цаӀ вар комиссар Бутырин. Цо цу гӀулакха оарцагӀаьккхар Владикавказа пролетариат, къовсама тӀахьийхар Курски а, Молокански а слободашкара къахьегамхой, моастагӀчунна духьала атаке кхувлар цӀеча эсарий кӀезига мара доаца доакъой.

Серго Орджоникидзе сесага Зинаида Гавриловна Орджоникидзе «Большевика никъ» яхача шиш книжка тӀа язду:

«ТӀаьхьагӀо лаьцаш тӀеххьара баьйтте новкъостах С. М. Кировы. Иштта халача хана а Кировы йита безаш да хиннарба бар уж. Массаза шано хьа а лайна, а йолл къайлагӀара тӀехьаниш бацарна».

Цу новкъостаща юкъе вар Терски Халкъа Комиссарий Совета председатель Яков Петрович Бутырин а. С. М. Кирова Бутырнах йаздора:

«Новкъост Бутырин — революционер, организатор, пропагандист ва. Новкъост Бутырин — веррига а ше болхлой гӀулакха дӀавелла, ше са мел дохача хана шакӀа саннa цӀена болхло вар».

Боккха кхерам тӀааттар 1919 шу долалуш Терски областерча Советски Ӏаьдала. Январь чакхболлаш, февраль болалуш областе тӀаккхьар Деникина эскарий тӀема низ. Цу халача хана Орджоникидзеца уллув Грознерча, Владикавказерча пролетариате, Нохчийчен, ГӀалгӀайчен къахьегамхой деникинцашта духьаларча къовсаме гӀовттадеш а вӀашагӀтохаш а хинна Ной Буачидзе 1918-ча шера июнь бетта кӀайхалаьна тийшача балхах вийначул тӀехьагӀа Терски Совнаркома председателалла хержар Яков Бутырин. Владикавказе, Грозне, нохчий а гӀалгӀай а юртдашка: Долакх-Юрта, ТӀой-Юрта, ГихтӀа, Ӏаьлаха-Юрта, иштта кхычахьа турпала духьала яьчул тӀехьагӀа тӀема гӀирс дукха а низ сов а хиларо баьхьан долаш деникиний аьттув баьлар шаьрача улла Нохч-ГӀалгӀайчен дӀалаца.

Бакъда деникинцашта сел йоалла духьале цхьий минота, цхьаьа сатаьсар. МоастагӀашта духьаларча повстанций отрядий къовсам чӀоагӀбара. ГӀалгӀайчен лоамашка хьалъхар Серго Орджоникидзе керте вола парте Крайкома члений группа, нохчий а гӀалгӀай а коммунисташ, революционераш. Царца вар Терски Совнаркома председатель Яков Петрович Бутырин а.

Бакъда укказа халача лазарах — тифах цамогаш хилар Бутырин. Дукха ха ялале, 1919-ча шера 24 феврале цу лазарах кхелхар из. Из чӀоагӀа хала хилар Орджоникидзена. ГӀули вахача лоаман гӀалгӀайчун Гулиев Илеза цӀагӀа дӀакха таьэт эттар Яков Петрович Бутырин дӀаволлаш. Укказа бер лоаман юрташкара хинна ца Ӏеш, шаьрача кӀача юрташкара а баьхка ваараш мах. Лоаман халкъий дукхача къахьегамхошта повзаш а везаш вар Бутырин. Из безам цунца хьахиннабар хьалха Терски Совнаркома тӀема гӀулакхий нарком волаш а, тӀаккха цун председатель волаш а йо болх баьча шерашка.

СССР-ньгь а Нохч-ГӀалгӀайчен автономе а шоаьтхьен кхт шу дизарга воаш долача ухк гӀоза хана ккаданаза вайна хьаладеш халкъий хьаштош баьхьан долаш шоай вахар дӀаделлача Яков Петрович Бутырин саьхьа болча турпалий-революционерий сибат. Шаккха бовргбоацаш ба лаэмий деташкера царцара безам.

ВЕДЗИЖЕВ Ахьмад,
писатель.

МОСКВА. СССР ВДНХ хьайийлай халкъа эшача товарашкеи бахаке наха бытовх гӀулакхдара хьалха латтача методашкеи хьажара йола выставка.

Яйгача индустре, кхачан промышленности, быта служба предприятеша КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашъяра хьакъехьа лун бола шиш тайпара отест я из.

Выставкин экспозице майда — 15 эзар квадратни метр. Выставке хьагойташ я йиъ раздел: йига промышленность, быта служба, культурно - бытовойи боахами эша а кхачан а товараш.

СУРТА ТӀА: «Укргипромебель» хьача институтэ Мукачевски филиало кийчъаь юкъавил доккхача цӀогӀа лоаттаю дикале Знак ения мебель.

Из тайпа мебель хьийтю Черновицки мебельни (УССР) фабрике.

В. Севастьянова сурт.
ТАСС фотохроника.

ФУД БАХЬАН?

ДӀадахача Ӏай чӀоагӀа шелал оттараца дувзаленна дукха халонаш хийсъенная а, Грозненски бурувтохара балхий управленерча цхьайолча бурувдеттача бригадаша толамца кхоачашду ухк шера тӀаийца социалистически декхараш паччахьалкхен плани. Январь бетта декъ хӀара бетта план тӀехкхоачаьъе хьайоагӀа бурувдетта мастер П. А. Тараканов керте латта бригада. № 115 йолча скважинана бурув а теха «Правобережное» яха керда моххаьтта йоалла моттиг хьейийтилар из. ХӀана из бурувтохаш, а кердача № 125 йолча скважина.

ВорхӀ бетта план 108,3 процент кхоачаш и еш задание соагӀа 181 метр бурув техаш цо.

Кхы а дикагӀа толамаш доахаш я Эльдарове № 82 йолча скважина бурувтохаш йола бурувлатта мастер Н. П. Загилов керте латта бригада. ВорхӀ бетта задани 119,9 процент кхоачаьъяь цо, задане соагӀа техад 399 метр бурув. Иштта паччахьалкхен план тӀехкхоачаьъеш хьайоагӀа бурувдетта мастераш А. Попов, Г. Черников, С. Адамов, Н. Диклов, кхыбараш керте латта бурувдетта бригадаш.

Дика дол ухк шера управленерча вышкомонтажникий болх а. Шера планагӀа бурувдеттарашта дӀелла эзаш хиннав 8 буровой мара йоацача, 7 бетта дӀаенна 5 я.

Цхьайолча, цхьайолча бригадий гӀулакхаш дика доле а бурувтохара балхий ерриге управленина хьайацача сагота оарцагӀевале везаш да гӀулакх. ДӀабахача ворхӀ бетта бурувтохара задани 67,8 процент мара кхоачашьаьнд управлене коллективо. Цу бокъа тӀадеса паччахьалкхен декхар 7281 метр я. Бурувтохача пайда шийла за 37,7 процент мара яц. ДӀабахача ворхӀ бетта бурувтохара балхий управлене иштта болх бар баьхьан долаш, хийна за 2,3 миллион сом да.

Фуд цун бахьан? Керттердар да каст-каста бурувдеттача бригадаша ааврещ елга. 1971 шерачул дукха а дукхагӀа аварен ю ухк шера. ВорхӀ бетта 12 аварея яьй бурувдеттараша. Цу гӀулакхий анализ яьчуд тӀехьагӀа гучадаьннад бурувдеттараш хиннa ца Ӏеш гӀоиа йола службаш а цу гӀулакха бехке хилар. Ухк шера хиннача бархӀ аварех 3 бурувдеттарий бехкагӀа хиннай, хӀаьта пхиъ — технически бахьанех хиннай.

Брак ярах бурувдеттараша йоаь ха 6365 сахьат да. Дукха ха йоайор №№ 81, 86 йолча буровой колоннащте цементаж хеппахьа ярах а. Правобережнера № 123 йолча буровой цемента тӀай кийдача хана брак а еаш хилав 400 метр бурильни турбаш. Цу гӀулакха белхтоххаме я «Грознефть» объединене тампонажни контора коллектив. Аргуньерча № 29 йолча, Правобережнера № 123 йолча скважинашка геофизикаьа кабель йитар баьхьан долаш чӀоагӀа хьовзаш хилав, доккха зе дьалар паччахьалкхена.

Ухк шера хиннa аварещ дӀахецаа йоаь балха ха 11 эзар соагӀа сахьат да, цу кхьагӀа 1338 метр бурув тоха йиш яр. Бурувдеттарий балха чӀоагӀа Ӏаттъар наьхьегам эсала вӀаштӀехьбаьккхар а. Из баьхьан долаш тха управление ухк шера йоаь балха ха 25 эзар соагӀа сахьат да. Царех дукхагӀйола ха йоаьай Аргуньерча № 3 йолча районни инженерно-технологически службан Правобережнерча № 2 йолча районни инженерно-технологически службан коллективаш бехкагӀа. Цар ца техаш диса бурув 3876 метр я.

Дукха балха ха эзна йоаь бурильни инструменташ, обсадни турбаш, бурувтохача эша оборудовани, цемент, химически реагенташ, утяжелитель, транспорт, кхьйола материалаш, механизмаш хаинахьа ца хилар бахьнач долаш. ЦӀаьхха шелал оттар бахьан долаш буровойш Ӏан замалахьа болх бе дика кийчъаь ца хиларах хӀана а тӀехьа цхьайолча буровойшка доаш да чӀоагӀа эшаш доле технически хай. Цу гӀулайхо чӀоагӀа тӀехьатетт №№ 27, 28, 82, 140, 125, кхьйолча буровойшка бурувтохаш йолча бригадий болх. Бурувтохарашта хӀана чӀоагӀа эшаш я 14 эзар метр соагӀа тайп-тайпара диаметраш йола колоннаш. Транспорт ца хилар баьхьан долаш управленерча бурувдеттараша ухк шера эсхьа йоаьнай 2371 йилха сахьат да.

Тахан а тӀехьа бурувтохара балхий тха управлене йоалаш я чӀоагӀа эшаш йола 9 вахтови автобус. Цу гӀулакхо бурувдеттарий дукха ха йоаю. Цул соагӀа бурувтохача эшаш бола болхлой ца тоъарах а 4 эзар соагӀа сахьат балха ха йоаьай. Уж санна дола гӀулакхаш мийсдаларах паччахьалкхена эзараш сомаш зе хул.

Лакхе дийца кхоачамбоацараш ийсдаларах хӀанзе а лерттӀа Ӏана кийчо е дӀаболабала вӀаштӀехьдалац управленерча бурувдеттарий. Тахан дина ремонт ь тоада дезаш да №№ 27, 28, 120, 140, 81, 90 йолча буровойшка йолха машинаш.

Балха ца аварещ, брак ца хилара, болх кийса вӀаштӀехьа ца баьккхара йертерча боьълнех цаӀ да квалифицированни болхлой кхоачаш ца хилар, болаш бараш а каст-каста хӀа-юха бувлаш хувцабалар. Ер шу дӀаболадалча дена 287 саг дӀаболийна укказа бригадий коллектива 28 процент хул вох. Цу юкъа 181 саг керда болхло хьийца.

Из гӀулакх тоадане, кадраш цхьаа моттига дӀачӀоагӀйера сихатӀа хьалла деза Аргуне, Правобережне, Гоьргорске, Грозне бурувдеттараша чӀоагӀа эшаш дола цӀенош. ХӀачa бытови хьалаша бах хӀанэ бурувдеттараш.

Вай дийца кхоачамбоацараш дӀа а дакъа цӀенхаштта шоай болх тоабара оарцагӀба беза бурувдеттараш, управлене кулгалхой, партийни организаци.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски бурувтохара балхий управлене НОТ лабораторе начальник.

ДИКА ХЬУВКЪАДАЬД БАЬЦАДААРАШ

Ухк шера дика хьийтъа баьцадаараш кхедаьд Грозненски района «Юбилейни» совхоза къахьегамхоша.

Баьцадаараш чуэца доккха новкъостал ду городерча организашкарчех предприятешкарчей болхлошеи, гӀулакхерна нахеи.

Совхозо паччахьалкхенга йиппагӀа йохка езаш хинна кабуц 200 тонн яр. Из план тӀехкхоачашйир ухк денош. ПлангӀа чуэца езаш хиннaчул соагӀа а хӀана чуэца кабуц.

Совхозе дика вовзаш а везаш а яз баьцадаараш леладеча № 6 йолча бригада бригадир Асланов Хьусен Цо дика болх бу шоллагӀа шу да.

1971 шера «Горски» юрта боахама институт а яьикха ухк совхозе балха веча из. Баьцадаараш кхелара совхозе дикагӀчарех лоархӀаш я цо кулгалдеш йола бригада коллектив.

Итт гектара тӀа дӀайийнача кабуца дика Ӏувал деш хьабаьккхаб бригада болхлой. Цудухьа хӀана юкъера лахрхӀача 250 центнер кабуц чуэц хӀара гектара тӀара.

Социалистически къе а баьнна пошта хьалхашка латта декхараш тӀеккховгаш а деш кабуц чуэцача хьинаре къахьег, болхлоша Гачаев Минсое, Ибрагимова Елтас, Вацоева ПатӀимата, иштта кхыбараша.

ХӀара дийнахьара норма 140—150 процент кхоачашьо цар. ДӀако йолача хана кхы а дикагӀа къа а хьега сийленца лакхьабаьхьа лерхӀ цар СССР хьаь 50 шуи Нохч-ГӀалгӀайчен автономе ах бӀаь шу дизара.

О. ГАМБЕРДИЕВ.

ЭЛЕКТРОННИ БӀАРГАШ

1925 шера дакъ Советски Союзе а бӀарга са дайна а хӀама кӀезига бӀаргагуш бола нах вӀашагӀтеха бӀаргаш дайнарий Ерриrроссийски общество (ВОС). Изайна обществе а ерригача советски республикашка. Цар вахар атта а дакхар дукха долаш хӀама ду паччахьалкхено. Цу нахӀа лаьрхӀа цар дешаш а болх беш а йола дешара, производственни предприятеш хиннай. Квалифицированни болх кхоачашбе йиш хулийташ йола къаьста шоай тайпара инструменташ, приборaш а бӀарга хӀама ца гуча наха лайа эшаш.

Массаа деш вахка санна доаллий баьхьаш ца бӀарга хӀама ца гучарна лӀаьма бӀаргаллайтерганый апаратий хьоара я.

БӀарга са доацарий вахар тоадара йолча ЮНЕСКО-рча Дарргудуни совета исполкома сесси хилар дукха йоаллаш Москве. Цу цхьан хана кига болх беш бӀарга са доацарашта лаьрхӀа электронни, акустически, ультразвуковой приборaш хьехьа оттадь дуне халкъашта юкъера выставка.

БӀарга са доацарий мехт — Брайла шрифт. Из а бозгӀ-болгӀача тайпара дӀахийсбаьча цхьа тӀадама система. БӀарга са дайнача нахаьа, цо йиш хуийт арифметикашта счетни вепаттачаш машинашта балх бе. Шоай энаюш лакхье сагa новкъостал доашол керда литература йоаш.

Брайле системагӀа болх беш а СССР педагогически Ӏилман Академе дефектологе Свердловски институт специалистешца хьашь прибор а. Из я шьра сепатаха йоаьув деша новкъостал деш йола полифоническа аппарат. Цо хьахӀар — бӀарга са дайна саг книжкаш, журналаш, газеташ деша Ӏомавар. Оптически устройстваца кӀал йола оригинал, тӀехка элапаш доазайташ йолча системa вовнаца хоам бу. Уж вошхаш довзе Ӏомавеннчоа цул хӀоххалга, узаьм белгало хьежжа парех элапаш а уттадеш дешаш хьаду.

Цхьайола кхоачамбоацараш а дехк цу приборах, хӀаьта уж дӀахоаххаш конструкторий дукха къахьега дезаргда. «Дешаш-хьалуеш» йола машинеш сагаш ийсийча, информаци хьаьлш доцца дешаш хьоттаро сухал массье е шортье а тӀехдувлийта а вӀаштӀехьдоалаш я хӀанэ ухк сахьата. Кхетае хала йолча моттигашта юха тӀаэха а уж цӀаьхха «сердалха» а маган цунна.

Мошенков Николаи Федоровиц хьакча цхьаькха приборо лаьрхӀар — кепайоазоа оазаш ца а ши «Брайла письмо» дар. Книжка тӀарча йоазох электроника новкъосталца кхартийгийн тӀаьяний хьисалерча йоазон элапаш ду. Полифонически машина соагӀа духка мукъ пайда эша йиш я, хӀама «хенна «дег» цу лоаттадача устройствах. Цо «дег» чу ярш хьаштдае атта дӀабоабе а йиш йолаш бола кхартинги. ТӀахамий йоазо массеха мугӀ. Цун соагӀа, цу машено йоазув лӀаттӀезжаре процесс лоарвӀаш йолча устройства. Балхах тийша хӀама довзаш хаьргьа.

Брайла йоазон новкъосталца эгара чоаххьагӀа доле лоархӀашаш да йиш я счетни машина таблоне пульти бӀарга ца гой а. Выставке хьокха оттаь яр цу тайпарча электронно - вычислительни машинех (ЭВМ) цаӀ.

ЧӀоагӀа лоархӀаме дукха приборaш хьакъ медицински приборостроене Ерригсоюзни Ӏилманхохама института (ВНИИМП) электронни бӀарга сии лаборатора. Львовски кинескопий заводеи киевски цхьан предприятеи специалисташца цхьана хьаь царах цхьаараш йийцар тхоа лабораторе заведующе технически Ӏилмай кандидата, Паччахьалкхен гӀеме лауреата Гудов Ваские.

— Хьакъжал укказа, — болх беш латтача телевизорих йоалла зӀамига шоалла хьахьекар сога Ӏилмахочо. — ЗӀамигача норга чура хьова бӀаргагу «Рубина» экрана тӀара дар мо дола сурт, цхьабакъда, дика цул зӀамагӀа, массеха иттаза къахьагӀеи къоастадушагӀеи дола.

Лоадама хӀама бӀарга ца гуча сага — медицински терминологеца аьл аз — бӀарга са гор 0,2 единицагара 0,005 единицага кхочаш да, — духтӀаьаккх соцца къамаьл деш волчо. — Из да 25 сантиметрал гаьнагӀа дола хӀама цунна бӀарга ца гуш хилар. Вай шодаяго — цу ч йоала шиб тайпара зӀамига кинескоп — бӀарга шера тӀа оттаду гетӀара зӀамигдаь хийсдаь сурт.

Телевизорах шийх йоаллачан гаьина дӀа, юха кӀухьачен цуне шоалга образецаш а арахийца. ШоллагӀцун новкъосталца передачашка хьежа йиш е городца арахьа, цаккъа водаш хилча а. Цу гӀулакха транзисторни телевизорах дӀахеттача кхочам ба из.

Накъа враччанача хана лелаеш атта йола электронни прибор хьакъувкх конструктораша. Ма дарра аьлча, из а телевизонни экран а йоаллаш, хьалхашкахьа тоъал гаьна хулаш мел дохча хӀамах шиб дагӀа хоам беш йола зӀамига хоза приемнопередаточчи телевизионни система.

Массеха шу хьалхагӀа советски английски специалисташ хийчьаьяр духьале хьалхайна отталца гаьнал частотно - модулировани хоамий эхо-хоамий вӀаштӀехьа методаьа йоха хӀамаш къоастаярцен юсташ хинна «Ориентир» «Ультрасоникин» ультразвуковой эхолокатораш. Духьаленех бола хоам наушникашка гӀолла хьекхайкабаьб.

Гонахьа хьузача хӀамах дола хоамаш дашке хьда хилаpo болх цхьан тайпарен кӀордабеш баро приборaш эргалхьа товирца каькъаш лахияза баргбоацача кхоачабаьб инженераш. Хоам хьамара цхьакха канелах пайда эша лаьрхӀаа — Ӏатка хӀама ходаларах. Цу прибора опытни образец — цун бустамаш транзистари радиоприемника бусталел доккхагӀа дац — хьаьй института специалисташа. Цу аппарата бӀаргахьежача фантастически романаш тӀа йиццар я аьнна хеталу из бокъонна...

Миштай цун балха принцип? Духьаленга кхачтлпа йоли юкъ эхо-хоам тӀехьабусача юкъагӀарчa хена юкъ. Цун зӀаннрех делхача импульсий листах духьаленгa кхачналцa йолча юкъ кийсса а, хӀаьта хача ӀӀоахал духьаленга кхачналца йолa юкъ ӀӀаьхьалараца эшалу. Хоам громкоговорителя тӀа е тактильно (вешта аьлча, хоабаргӀа) — прибора кон тӀа боагӀа. ХӀаьта, нагахьа санни безам бале цхьа хана пайда эша а йиш я хоама цу шинна а тайпах. Цхьабакъда, кхерам гаргахьчабале приборо ше цӀогӀа тохийт сирена. Эхолакатор тахкараша белгалдаьккхий прибор толашагӀа хилар: шинни ша хилар, чӀоагӀа деса тататта юкъе гӀолла хӀама къоастадудилар, хоамаш атта дашахр, сов дола таташ ца хилар. Дукхха аракха мукъабиннаб аппарат.

Уж приборaш кӀазит - дукхе дайна а хӀама бӀаргагуча наха лаьрхӀа я. ХӀаьта вӀалла бӀарга хӀама ца гучар фу де деза? Цар уйла я ю конструкторaш. Ӏалламата боккхеча лоархӀаме да ВНИИМП-а электронни бӀарга сии лабораторе Ростовски Свердловски университетиша а хинча Ӏилман учреждениеца а цхьана деш дола теоретически тохкамаш. (Из проблема Ӏомаеш ба доазол дехьара дукха специалисташ а). Деш дола къамаьа бӀаргаш дайнача наха бӀарга хӀама дайта информаци духьаьл хьаь чу йоахитаьгах да.

БӀарга са долчоа мишта гу дуне бӀарга? ХӀанан тӀара хьайоагӀача сердалон вӀашарйшта бӀарга цӀеро сердало чулувцача кӀайча бӀарга чухьнехьа фокусировенн ю. Сердалон низах электрически импульсаш а хиле, уж цул тӀехьагӀа бӀарга сии нехьче чу гӀолла хьаь чу йоах. Цу хоамаша цхьан тайпара сурт сорталу». ХӀаьта, нагахьа санни сердал тӀалувцача цу аппарата юхаьнцара дикъа болх беш ца хилча фу де деза?

Из доазош лела везаргва — иштта ца Ӏилмахоцта хетар. Керта хьаь чкъорт чахьцӀоагагахьарча дикъа тӀара бӀарга сии центраш мелача электрически токаца хьаллоаттае хьажа деза. Эксперимент дика чакхъьдар. Юххьаца эшнаш йола реакци хьайбашка таттай, цул тӀехьагӀа сагга. «БӀаргаш дайнечоа «бӀаргадайнад» сердалон катий кӀайлаш — сийрданьникa йоагача бурилгий, пайнача е лоакхала зӀилай хьисапера фосфеньш, дехка хьасоре кӀаьдаш.

Сурт дизаагӀа «хьахьакха» хьаь вӀаштӀехьдалийтар дукха керта хьаь чкъорa цхьа беш массехнахьа Ӏоагкьам бе безар. Нейрофизиологеретта из хоа дукха ха яр, цхьабакхьда, ухк тӀехьарча ханналца из декхар кхочашде могадац: соллера кӀоргача къайленна юкъегӀортара микроэлектроника средствашц хирургически методаш хилар. Пхи шу хьайцагӀа шиб тайпара операци йир глаукома яхача лазарех бӀаргаш дайнача шоайткъа цейтта шу дайнача кхалсага керте цӀека кӀал 80 платинови микроэлектрод чуххойтай. Уж вӀашагӀхуттаенний гаьнара радиохоамаш хьалувкачен царах электрически раздражении гайта генераторий катушкашка. Цу опытах хьакхинарш тӀехдина да атта йиш йолаш хиннадене а — 40 гарга электрод хинайи «болх беш» — Ӏилмахой дог тоийна шоаш хийсича новкъа баргна хьарах.

ДӀахо тохкамаш даш да цӀена кӀал йохийталургӀолла устройствaш зӀамигъара, электродаш эргалхьа тоаьда, уж теишамегӀа хилийтара. ТӀаккха хьовйиш хургья телевизионни приемник санна йола система. Хоаш да, бӀарга гуш кагцина йолча хьаь участка хӀара чӀогилга хӀама шишиб тайпара гуш хилар. ХӀаьта, нагахьа санни цу меттера сердал кхагарa гӀулакха белгталаpча боссамал тӀах хьача, импульс приемникаа чакх а хьаи хьаь чу йоала. Сийрдачех баьлечен тӀадамех хоаргда сага кхычун сибат довза. ХӀаьта, нагахьа санна массеха бӀаьш электродех пайда эша вӀаштӀехьдоалаe, тӀаккха, алфавита тӀара цхьадолa элапаш сагагa къоастадургхилара Ӏилмахой.

Борис ЛЬЯНОВ.
(АПН).

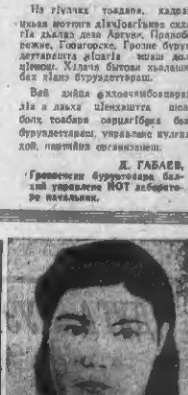

1967 шера дена ветеринарни фельдшер йолаш Ильсарерча «Октябра 40 шу» яхача совхозе къахьегаш я Шарф Мария Васильевна. 29 шу да Марияс из болх бу. Йоккха опыт Ӏоаьй цо. Хьайбаша дика хьож, наьаца Ӏамерза я.

Цо болх бу шоллагӀча отделенерча эса лелаеча фермашка. 6000 соагӀа устагӀа ба из хьожаш.

Цхьа 70 уйминарa ха люцерна а йиъа цамогаш хилар. Дийсталар уж, доара кхерам болаш дар гӀулакх. Цхьабакъда, цӀи яьлча санна тохаеннача Мария Васильевнас цхьа ха къастийтанзар. Из баьхьан долаш совхоза парткомо Сийлен грамотеи 100 сом премиеи лир цунна. Цу тайпара масалаш кхы а доаладе йиш я. Дукха за пунна каргӀийнана дика гӀулакхаш.

Иштта шиб балхах дика лоархӀаеш, массанена ше еийтаж хьайоагӀа коммунистка Шарф Мария.

В. ГАСАРОВ.
Автора сурт.

СССР ХЬАЯЬ 50 ШУ ДИЗАРГА

МАЬЛХО СИЙРДАДАЬХА ЛОАМАШ

Расул ГАМЗАТОВ.

ДАГЕСТАН

— Яьй, Дагестан, шуа кхайка, мейшй хьо?
— Укхаза я!
Сайноча чаропа тIа тейнадо йиша,
Сейгарча хьалхи дошкал йиш
Со укхаза уйл!
—Яьй, Дагестан, шуа кхайка, мичай хьо?
— Укхаза я!
Кхашка дошоча хамий цIоэвнаш тарадь.
Сийрдачо шалхо хIаьда хьесташ,
Со укхаза уйл!
— Яьй, Дагестан, алал цига, шолаш хьоб!
Хьежаа гаьнна, шоада шола эттаб сай.
Из а, цунна доло шовда а да са,
Со халаз хар хьона дезе!
— Яьй, Дагестан, фу шикъ даьца йода хьо!
— Вий но але а доккха хIамаш кхоачашде,
Гаьнна йода,
дийлла цIена дог —
Са уйла.шитат из да!

Таржам даьр Т. АРЧАКОВ.

ЙОХАРГЙОАЦА ЦХЬОАГIО

В. Е. ОДИНЦОВ,
КПСС Дагестански обкоме шоллагIа секретарь.

ВАЙ Даьлен къаьгга хьок доккхача шораСССР Союза ах бIаь шу дузача юбилея шера маьв. Дерригача халкъа юкъарча цу цIейга экономически духовни низак товинна а ватара дерригача доагъашна сийлакь-доккхий хIамаш карагIдувлаш а йода Советски Союз. Из дерригa а — бялхлоша, колхозхоша, интеллигенца, вай мехкарча дерригача къамашен наредностащен цхьана турпал къахьегарех хьакиннар. хIара союзни автономии республика, хIара краен областен къахьегамца дакъа лацарах хьиннар. Советски Iаьдал дIаэттача денз Коммунистически партен Советски правительствен доврзагIа ца боаккхаш чаккбоах союзни автономни республикашн, крайн, областий экономикен культурен ма могга дегIайоалакра тIаберзабаь нийк.

Парте чакхйоаккх ленински къамий политика толар ькаькееж вемарашка долча хаьлхий цхьан дезале Коммунистически парте кулгалца экономикен культурен дегIакхувлача доккхий тоаймаш даькача тха Дагестански Автономни Советски Социалистически Республика.

Гладдехен доккхадаен йиш йолаш хIамаш да тха. Вовггала, тоъал лоацача исторически хана бIарчача эпохах гIа тIехьбаьнкхаб Дагестане. Политически даькъе — феодализмагара социализмага кховраш, экономически даькъе — дакчан мохаргарен фатагена лампагорен тракторага а электростанций каскадага а, культура даькъе — йоазув-дешар хоаш нагахь саг ца минначара университетаген СССР Iилмай Академи филиалаге кхачеи тоесаденнад Дагестана халкъаш.

ТIехьбиса яьтта лопаду мехк хиния Дагестан юкагIа айнуш лаьтта индустри, дегIабена механизированни юрта боахам а болаш йола тоаенна социалистически республика а хиния дIаэттай. Дагестано яраеца промышленни продукци 1913 шерашца нийсача 116-зза дуккагIа хиннай. Из доций Советски Союза Коммунистически парте лелаю ленински политика толар къаьсихаш доле къахьега тоаш!

КIоарга экономически социальни эргалонаш хиннай Дагестански юрта вахаре. Республика йаьбаь дукхача доакъоеж лаьтта, хIанзарча техникаца кийчбаь низ бола колхозно-совхозни юрта боахам. Дагестана кхашна болх беш я 16 эзар ссагIа трактор, 2265 тайп-тайпара комбайнаш, 5 эзар хIана яц аьнна мукъ кхухьа автомобилаш, дукхха хьайола юртбоахама машинаш механизмашн. Дагестана юрта боагама йиэза механизаци вай лаьтташ оахача, дукха хIама ца эшаш яь аьнчай ялатийн технически культураш дIатовча, йол хьокхача. Юртбоахама производствана шорра юкъевь электрически энерги, минеральни удобренеш, гербицидаш, дIайийна хIамаш лорано кхийола химически средствеш.

Революци яалехьа Дагестане верригаш а 5 агрономи 15 ветеринари мара хиннавац. ХIанз тха колхозашкен совхозашкен болх беш ва 5200 квалифицированни специалист, хьалъэттай механизаторий, комбайнерий, шоферий йоккха отряд.

Панчахьалкхено хьакеццача дукхача капитальни еломарешен колхозийн совхозийн шоай средствашен бош хилийтай хий дехка лаьтташ революци яалехьа кийнарашца нийсдича верзIазза дукхагIа хьлийта а 347,7 эзар гектарега уж дIахоачаде а.

Дагестански АССР хьовча хана цига бахама наьхх 95 процент йоазув-дешар ца хоош хиннаб. ХIанз республике боля беш я 1637 школа, 27 юкъера специальни 4 лакхерон дешара заведенеш. ХIанз тха республика вола хара кхаалагIдола саг дешаш ва. Iилман кадраш кхеюо СССР бIарчча районаш.

Iилмай Академе Дагестански филиала, 26 Iилма-толлама институташ вузош. Дагестана Iилмакой отряд хIанз Iилмай 57 доктораш 700 совгIа кандидатш яьтт.

Дагестански писателийн поэтийи С. Стальско, Г. Цадасе, Э. Капиева, Р. Гамзатова, композиторий Г. Гасанова, М. Кажлаева, С. Агабабова творчески произведенеш шерра дIаьржан республикица доазонел гаьнна араьха къоабелаь тIайцен я.

Республике болх беш да 6 къаман театр, филармони, дика лоарIаш йола «Лезгинка», «Гуниб» яха ансамбльш, ах меттала арадоаккаш да республикански газеташ, журналаш.

Тахан цIаькха а кхы цIаькха а бегадаекха догдоагIа, республика производствен культуран дерригача доакхошна аькха котлонаш — уж вай мехкарча дерригача халкъаша аькха котлонаш хилар, хIана аьлча царех хIарана шийгара дакъа лаьцад Дагестан дийн а яь хьаоттаечен товечен. Дагестана заводийн фабрикайн цеккаш болх беш я Москверчен Ленинградерчен, Киеварча а Минскерча а къахьегамхоша хьаьь станокаш приборашн, цун хоаш аьхад Волгограден Харьковен бохIлоша вIашагIьенхана трактораш, цун культура IIаьхий ю мехкарча дерригача халкъий культураща вемарашха леладеча бувзамаша.

Дерригача советски халкъий гIуламкаш цьоагIонца лелаш хилар да Кьилбаседа Кавказе йоккхагIйола Чиркейски ГЭС хьалъер. Чиркее болх беш ба 40 къамах бола нах. Хьалъеш латтача ГЭС-а гIишлой материалаши оборудовани кхуьйт Москверча, Ленинградерча, Украинерча, Белоруссерча, Грузерча, Арменерча, Азербейджанерча 200 совгIа предприяте. ЦIаькха а йохаргIоацаш кила оза цун сунта чу йотта бетон, хIана аьлча арматурни цхарен сайна дувзадена латтаргда цу чу адамаш сатуйсарщ, хьанар, са ца кходеш хьийга хьа.

Чиркейски ГЭС юкцача хана ца кьоакадаш дига йиш яц тха республикашен город-Ленинградан юкъе тоесаденна доттагIала бувзамаш. Дукхха шераш хьакагIа денз Дагестана промышленность дегIайоалакра мех бар вергевоцаш доккха новкъостал ду турпалча города предприятейн организацейн коллектеваша.

Республикерча гIишленкошта даим оборудовани кхуькийт Ленинградски котельно-механически заводера, С. М. Кирова цIерагIча тарнскартин оборудоване заводера, кхьча заводашкара. Дагестане доккхий бахаш ду «Ленгипрогор» яхача Ленинградски институто. Цо уттаеча проектерIа хьалъева я республика столицера — Махачкала бIарчча районаш.

Тхона нэрегIдувлараш дерригача советски халкъаша цхьана къахьегараш хьакиннар да, боахамн культурен дегIайовлара юкъера декхараш кхоэмашдена вемарашка вIашн новкъостал даракн бернате цхьана къахьегамхой хьакиннар да. ССР Союза халкъешта юкъера вошал къаьгга хьакхоаш дер моан аьгача хана хинна зе дIадоаккхаш Дагестана даь новкъостал. Берриг советски нах дог лезаш оарцагIбара Дагестана!

Мелхе камаьршала, хатакъий-вежарий дег тIарча новкъостала маьтта дег тIара дукхайола Даймохк тоабалийтар дукха са ца кходеш, къахьегарца жоп ду Дагестана къахьегамхоша. ХIанз шерра социалистически ях аьрмай ССР Союза ах бIаь шу дузача юбилейна баха боагIача тайпара някъахьегар дукха. ИйслагIа пятилетне шоллагIча шера тIанйца планашн социалистически декхарашн яхсачош а тIехкхачаш а де лаьркIа ба заводашн фабрикашн, кхашкара а фермашкара а къахьегамхой, гIишлонхойн машинаньякхойн, чкьорий деахараш а мехкдаьттахой а.

Советски Социалистически Республикашн Союз кхоъ ах бIаь шу дузе юбилей кердача сийлакьча гIулакхашца белгалъеккхар — города а юрта а кIара къахьегамхочеа дагардар.

СУЛАКА ЦIЕРАШ

1933 шера гураьь Дагестане ера эрсий писателий группа — сий дола, гIоръяьнна цIераш йола нах — Н. Тихонов, П. Павленко, В. Луговской.

Цу хаьна вера хила а легаш, Дагестане венав гIоралвина итальянски инжинер-гидролог Анжелино Омодео. Дукел тIа эгара гаьнагIча моттигашка суйташ хьалъйара проекташ уьтIеш хиннна цо саг ний тайпара Сулакски сунт хьалъеча консультант хила ралза хиннав.

Хунзах яхача юрта вIашагIкхийттад советски писателийн итальянски инженерен мажкъаш. Из вIашагIкхетар хьоахадьд Тихонова «Шолхо селаIада» яхача книжка тIен Луговско «Абу-Муслима кхаш» яхача поэма тIен.

Итальянски инженер дIаоахачул тIехьагIа Сулаке болх беш хиннай Бакински «Гидропроектъ» тIом сецачул тIехьагIа Ленинградски. Цхьана къахьнга оттайпр миллиов киловатт низ бола йоккхача гидроэлектростанце проект. IаддаргIа хьсапера цIакхха ца кийнача тайпара лакха — 213 метр сунт я йолаш, Союзе йоккхачарех — 728 метр йIаьхен 186 метр шерен тоннель а йолаш.

ХIанз геттаро сиххаь хьалъеш латт сунт. «Дружба» яхача кердача поселке хьалду чуIе цIеношу, культурно-бытовой объект а ш. ОагIув оагIох а теха. Цу ударни гIишлоне къахьегаш ба дукхача къамех бола нах.

СУРТА ТIА: Чиркейски ГЭС хьалъеча болх беш ва комсомольско-кагирхой бригада бригадир къона коммунист Тогулев Александр.

К. ЧУТУЕВА сурт.

Лоаман мехка летопись

● 1942 шера 4 сентябре парто Дагестански обкома сесии бьай 44-ча эскара шоза хургйоаш къаьстта Дагестански эскадрон хIамагIйоалара хьакъехьа.

● 1942 шера 9 ноябре парте обкомо сесии бьай Советски Союза Турпала Гаджиев Магомеда цIерагIа бронепоезд хьаа фонд ягIамагIтехара хьакъехьа.

● 1943 шера 1 ноябре РСФСР СНК-ас сесии бьай лоаман воаза мехкарешта Дагестански хьалхьота хьехархой институт. Баьнара хьакъехьа. ХIанз цунах Дагестански пачхьалкхен педагогически институт хьай.

● 1945 шера 1 августе СССР СНК-ас сесии бьай обкомесерое республикашкен лелаьча социалистически яьха итогеш аьлаш. СССР СНК-ас белгалдаьккхад Дагестански АССР общественни хьаьбой боахам ийбара дека йоах баь хилар. Лакски района шоллагIа СССР оборона Пачхьалкхен Комитета хараро вара тадо Цiе байрах еннай.

● 1946 шера 25 июне хьалой Дагестански юртбоахама йовна-технически институт.

● 1946 шера 30 октябре сесии тIайбийд СССР Iилмай Академе Дагестански база хьинра хьинтъхьа. 1949 шера октябре СССР Iилмай Академе Дагестански филиал хьай хувах.

● 1948 шера 12 мае хьойийхой В. И. Ленина цIерагIйола Дагестански пачхьалкхен университет.

● 1950 шера 5—10 апреле Дагестана литературни искусствен декада хилар гор. Москве.

● 1950 шера 30 сентябре хьайийлар Махачкалински телевидени центр.

● 1960 шера 1 ноябре республике эггара хьалхе коммунистически къахьегама предприяте ява гойлаш цIе тилар Махачкалашн вегашн делах.

● 1961 шера 28 декабре эксплуатацие дIаелкой Кьилбаседа Кавказе йоккхагIчарех йола В. И. Ленина цIерагIа Чирюртовски ГЭС.

● 1965 шера 9 ноябре СССР Лакхехьарча Совета УказагIа Ленина орден еннай Дагестански АССР-а халкъа боахам дегIабоалабеча дело толамаш дахарах.

● 1970 шера 25 феврале эггара хьалхара бетон чуеттай Кьилбаседа Кавказа йоккхагIйола Чиркейски ГЭС хьалъеча тохача IаддаргIа хьсаперча сунта чу.

● 1971 шера 19 январе СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа Дагестански АССР Октябрьски революцен орден еннай коммунизм хьалъеча толамаш дахарах хьалъеча дойнаьь доке 50 шу дизарца дуезаденней.

● Дагестана хаьнча боахамо болх беш ба лакхера юкъера специальни образование йолаш 65,3 процент совгIа специалистеш.

● 1966—1971 шерашца 29 эзар квалифицированни болх бойнаьи профтехобразовани училищеш.

ГОРОД-КУРОРТ

Тамашийна хоза да Дагестана Iаьмх. ЦIаькха а наь тIера хадолача лаьхача лоамий йоккьаш, дерба доала дийхах хьунаш, шоршаш. сийсьелаш лаьтта лоамаш дала. Iаьмаш... ХIаьта дуо хоггаш тIаргIош эттаи лаьт хьалой Каспий. Дагестанера Каспийски фордайист салаIара шийл дохагIа кхы цхьа кха йоацаш хоза моттиг я. Иттаьа километраш йIаькъенна яда доко бесса цIемаш. Цу Iалама хозаенах хIамаща кхоенавболаш пайда эцалар. ХIанз «Гипрогор» институто комплексни план оттаьа 180 километр йIаьха Каспийски форда йист карнерзаш. Дукха яь а хьалакъа укказа хьалъоттаргьа шой масштабешка деллача «Моска Сочи» олаш йоачуша я курорт кхуьргдолаш йола. Вай мехкарча йоккхагIча курортех йола хай. Цахьа лоIам 300 эзар сагага салз. Ia йиш хургйолча ирача дона центр Самур яхача йоккхача зоналашка кхоачаьца архитектураше. Бетуне улача вирота тIа уле курорт, хIаьта а шера укказа дукхагIа хул мал хьама Iаьмаш «Лукт Iаьм йолча хана йоаклаш 180—160 дн. Дишо бесачи гIомара шорал 600 метр. Самура гонахьа маьа пайра лоьстаце да, дарбан поддиш я.

Курортни, чуIеча цIеной, промышленни долкьех латташ хургйолча курорт. Курортни зона я, шой орцIанна, кхаь района сархьу: санаторен пансионатийн района, алхха хилойн районн берий комплексен. Санаторийн пансионатийн района комнатин городокех латташ хургья. Алхха салоIача районе торгова, спортивни центраш, туристически компингаш хургья. Берий комплексе дешара центр, санаториен массовни лагераш хургья.

25—30 шера хаьрхIа я генерально план. Хьалчара дегIа — 18 шу. Цу шаьа хьалъе лархI 1500 моттиг йола гостиницаш, 2060 моттиг йола санаторийн пансионаташ, турбазаш, пионерски лагераш, массеца общественни здани, полиспортивни, аьхнара кинотеатр. Дика кIачаь квартиреш хьалъе лархI 28 эзарле гIа дIаккхоачаргбелаш хадданза Самура бахам хургболча наха.

Шой исторически памятникашца безаш йолча къаьларча Дербента 30 километр мара гаьнн йоацаш хьалъеттаргда керда город. Дербенте баьккхача туристашта укказа бIаргагургьа, эзараш шераш хьалхагIа хеча лаьтта меннно дайна кагIсш, бирса цитадель а къаьнара кIеш чехаш а. Царна корайоагIаргьа хIамаьра сиха дегIабоагIаш латта Дагестана культура центр.

Говза пхьараш

«Лаьтта лелаьдара гIулакха геттара тIехьабиса, цу тIа бола бе бийла кечалаш сов эсала, лоамашта юкъера лаьтташ кIонига, ледадаь доахан лоадама продукци лун хиина хилаьо гаьнна хьалха дIаяьхана вамалоьх дена шоашта боха хIама лахакаба бергбоацача кхочебоь хиниб лоамарой. Дагестана лоамашка дукхагIа а чIоагIагIа а дегIаккхой тхаца, дахчаньпа, яхерица, топпарца бола бу промыслаш кIупсаш лелга, хийтта бертош елга, дошо-дото хIамаш, пхьоаленеша гераш ду моттигаш, топпара пхьегIаш, дукха кхы тайпа хIамаш елга. Халкьа говзала промыслаш хьалхарен дегIнахаршен дувзаденна да Кубачи, Мякрах, Балхар, Харбук, Гоцатль, Хучни, Сулевкент, кхыйраш санна йола цIи хеза промыслови центраш хьахилар. СовнагIа IотIа ца тохаш ала йиш йолаш да, Дагестанера хIарано хIана яц аьнна йола юрт цхьаьца кIамаьца цIи хеза я аьнна. ХIара юртера искусствено шийтайпара, хазаморг кхы цхьалькхаьна йоацаш, эггара лаккхагIча лагIи тIа хьина я. Из йова республика доазонел гаьна араьха. Царех цаI мара юкцаргкин вай.

Эзар шу хьалхагIа Персе «зирехгеран» — «болата кочамаш ю пхьараш» олаш хиннай кубачех. Ших бIаь шу хьалхагIа турецки автораша «кубечи» яьхад цIорех, маIан дача из хул — «болата кочамаш ю пхьараш». Цхьабакъда, кубачиний эггара уккарагIа йолча шалтай яьшко тIа а массаьа гIан, энзай бора, дитхаь сурт дуллаш хиннад. ХIаьта я, хозахетола хинадаш шоай керттера сийле цар доион дотой хIамаш дика хьое хоаца яьккха хилар.

Цхьан хана, шоай искусства произведенеш — доккха геза саркхув е филиграни гIалкхаш яла е — фатаген довгадача баьлеча лампа сердалонагIа хьйай тоязача пхьараша. ХIанз художественни комбината паргIатача здане чу бу цар болх.

Кубачинцаш ах хIамаш бIаргаго йиш я гаьнарча, фордал дехьарча музеешка а, шаьийн пачхьалкхен хазнашкашкарашка а. Из совпагIаца гIаж. Советски хена цар произведенеш хьоахча уттаьйи дуние далкьайта юкъерча цоалгтарно агт совгIа выставке, хIаьта мессам а эггара тIех лоаркIам я хиннай. 1937 шера хиннача Парижски Дерригдунен выставка хьажа оттаьча кубачинхоьта яьча хIамаша «Гран-при» яха доко медаль яьккхай. Брюссельски выставке шоллагIа «Гран-при» еннай царна. Шоай позиция дIайийцаш кубачинцаша «ЭКСПО-70» яхача Оскке (Японе) хиннача выставке я.

1971 шера кубачински дашо пхьарий группана — РСФСР-ен ДАССР-ен заслуженни деятеля Алиханов Расула, ДАССР заслуженни деятеля, Ленина орден лелоча Магомедов Гаджи-Бахмуда, говзанчашта Чабкаев Гасан-Гусейна, Кишов Чаажена, РСФСР заслуженни художника Абдурахманов Абдуллаьи искусства лаьха художественни произведенеш хьарах И. Е. Репина цIерагIча Пачхьалкхен премие лаьрсатий дипломаш ачамакаши еннай.

Шоай дахь говзал кава эшиа пола саг кордаоагIаргваш цонайна Кубачера. Шерагара шерага юкъалаьи, поахалгша вовхалга юлахи тоараш шерашка хьаенгй. Боча лелаш вай ленонка хьакхоачалай цар говзал. Цудухьа бовзонца дог тийша а далчи ала йиш я из цIакхха а даргаш аьнна. Тахан хIара кубачински кIаьнко е йиьиго, школерча даьара нийсса, бокхагIча а санна, комбината мастерскешка бола бу. Ингте, цу бераша а санна, шоай мехкарой говзала къайленаьяла кхоьчаб тахан Грузе художествай Академе член, Грузен Дагестанен прикладной искусства заслуженни деятель йола Магомедова Мамабел говзача пхьара гIама хеттел кьовлам бе белла Дагестана халкъа писатель Абу-Бакар Ахмедхани. Iилмай иттаи докторашн, кандидаташ, юригача республике гIонбаьнна дукха кхьараш.

ГIАДВУГАШ ДОЛА ВАХАР

Кест-кеста дегавех сона сай да. Юртерча кIаькийча сага болх беш аьннай це шо мел аьхка ва. Дунияззе в гIийртов из цун IеэзагIа кIаккорвала, хIама хиннадащ чIоагIа лоацаш хиннад кулакь кулгаш, бIаьш геннаш долча мазешца юкъевоазаваь лоалла лоаттавала це батрак. Мазамо хьал дар са дуккагIболча маккахоша а. Революце мара мукъбаьабац уж локлах. ДагадоагIа сона, Гьнарча негIий ара Iулаш мазрша Iенгара даьннача хана сов гIадвехарех сийрдадаьнна хиина сай даь бIаргаш. Дохкьашка ма Iун говзале къайленаш Iомаеш вар со цу Iай. Къейла сенна кхукьаргда из, дуниззе а докке вийлар ченибале сенна шийла муз а хьенкаш шеарача ара латтача хана, маIун гIадж дIа а кхесса, лечкьа юрта дIовоза догадехадар дукхаза а. Цхьабакъда, да Iехаве карагIдаланзар — жаIу волаш даьккхача шоэзткьа итт шера шо Iомадаьр сона хьехва гIертиш шиз лур даьдар цо. ДагадоагIа сона, ер давмаш кест-кеста кердадахар дезош из хинке: «Бакъдолий из, цу къмача Гамза - вьлех (ше деъ) тхо мукъадоелар!! Ма дика хет сона, кIаьнк, хьаь дас лайнар хьа ле це дийза. Со кIамига волеш аннавр со нена. Цкхабакъда, кьевенначуя тIехьагIа кораьй сона керда нана — Советски Iаьдал».

Бакъдар — бакъдолчч хила деза. Советски Iаьдала деккарнила да вай вовй дерригача вакарца, вовй кразаца. Из къаьгга бакъдир ши шу хьалхагIа унзаре мекх аьгачуя тIехьагIа. Хьалхарча хана мазал бола тIабеча талсаш кач е хха айла - юкъе бовла безаргбар лоамарой. Дукхха дезал кхоабар воацаш биса хургбар. Цкьабакъда, хIанэ-м хатар сиххаэшадир. Хьалъэттар керда цIенош, ае мел хиннарашта материальни новкъостал дир. Цунна юкалмоп а куш, Дагестанерча хIара къахьегамхочо кхы а дикагIа хьег къа.

Ткъаь итт шу совгIа ха я аз жаIу волаш болх бу. Тха бригада массаза а даьхед толамаш. Цхьабакъда, хIанз сенна чIоагIа кьинар айденна наха къахьегаш дайнадоц сона. Гучох, шерагара шерага хьалаш тоалуш хиларех, шоай балха лоаркIам наха кIоаргагIа кхетабеш хиларах кургдолаш да из. ДIадахача шера йиззе кхоачашйнр оаха тха даккхара план, хIара 100 шийна тIехьа 110 Iахкар хьалкхебир, пленагIа лаьргIачуп дукхагIа дIадолар пачхьалкхенна дуьк. Ца кхесташ Iенгарадар жа уих шера а. ХIанз лоаман даьгIанашка доажаду ээха уш.

Денгара денга вахар тоалуш хиларах низаш тIадеттару жаIушта. Дика хувцамаш гуш да гIа мел баьиккача. Цхьа ха яр са юртара нах письмо яздайте а дешийта итташ километраш гаьнна молла вайча ухаш. ХIанз тха лаккера образовани йолаш бола специалисташ дукха ба, дукхха бараш итт класс яфикха ба. Быт а хувцаенний. Къайле яц, экономике дегIаьро укказа дика влияни яь хиларах. Из дегIайовлаьецара алапи хадданзе лаххде, культура Цiа, участковой больница, аслеш, юкъерча школа на башха - дика здани къаьаьеIашта хьалдаьннa хургдацар колхозо. ХIара шера массеха итташ болче колхозни дезала башха-дикача цIеношка баха чухеэшар дезду.

Гилал Муса - ГАДЖИЕВ,
Дахадоевски района «Правда» колхоза вонкхагIйола жаIу, Социалистически Къахьегама Турпал, ДАССР Лакхехьарча Совета депутат.

Лоаман мехка летопись

● 1921 шера 20 январе РСФСР ЦИК-а декретагIа хьавьй Дагестански Автономни Советски Социалистически Республика.

● 1921 шера 16 феврале кулгаш яздаьд балача яхха йоазув-дешар лакхар дIаддахаргара Чрезвычайни комисси хьарах долча Дагестански Ревкома декрета.

● 1921 шера 1—7 декабре гораде Буйнакске ЕрригдагестагIски Советий цхьоллагIа учредительни съезд хилар. Съездо хоржай Дагестана Центральни исполнительни комитет Халкъа Комиссарий Совет. Дагестански АССР эггара хьалхара Конституци тIайбиар.

● 1922 шера 12 январе Дагестана къахьегамхоцка моорша довзад Ленина лоамашкара хайканч дIамаш ахкх йоаьерна дувзадешна. Дагестана боахам юзаметтабара халхача тIудакхь тIа цар тилаьбалар лоаш доьна баьнкхаб.

● 1923 шера 31 январе СССР Къахьегаман Обороний Совето сесии бьай «Дагестански цIерашака йоаха механизированни низгай завод хьалъера» баьхкьа. 1924 шера январе болх бе йоаккхийтай. Из хьаелача хинна М. И. Калинин.

● 1923 шера 12 феврале Октябрьски революце цIерагIа хинна лоаккхача ца из хьоеш» къахьегарах Дагестански АССР Къахьегама Цiеча Байракха орден тиешй. Хаьхтьа тIиде наача шетадагIа чакхдаьккар наьна.

● 1923 шера 16 мае прядилни механизаттаеча кьинара къахьегарах III Интернационала цIерагIча фабрика коллективна Къахьегама Цiеча Байракха орден тиешй.

● 1924 шера 17 октябре механизированни чкъьарий консервай завод хьалъе йолаьй Махачкала. 1926 шера 22 феврале болх бе йолалийтай завод.

● 1929 шера 27 июне РСФСР Экономически Совето сесии бьай II Гергебильски ГЭС хьалъе. 1930 шера июне хьалъе йоалай из. 1940 шера мае болх бе йолалийтай.

● 1931 шера 20 феврале хьойийлай Еррдагестански колхозой хьаад.

● 1931 шера 1 ноябре хьайийлай Дагестански педагогически институт.

● 1932 шера 11 апреле ДАССР СНК сесии бьай Дагестански медицински институт хьоалларах.

● 1932 шера 11 мае Дагестана СНК сесии бьай Дагестански юртбоахама институт хьоаллар.

● 1934 шера 15 июне Еррдагестански советски писателий хьалхара съезд хиннай.

● 1939 шера 26 феврале ВКП (б) ЦК-ас СССР СНК-ас сесии бьай «Дагестански АССР-е колхозий организационно - боахама гIулакхаш чIоагIдара тIаерзаь мероприятеш чакхьадара хьакъехьа».

● 1941 шера июле Дагестана предприятешка дагIахьа оплачени отпускаш вIашагIьехка йоалийнаб.

● 1941 шера 1 августе парте Дагестански обкомо сесии бьай мехкя оборона фонд хьонра хьакъехьа.

● 1942 шера шийна советски тIамахошта дIаеккай республикерча къахьегамхой ахчах хьаьь «Комсомолец Дагестана» яха бронепоезд.

ЭРГАЯЬККХА АРЕ

Хьаьна хорш йоаржаен бейдда мела нах хьулалун моттиг лаьрвIаш яр из. Цхьабакъда, Дагестане бехача мехка беркатеча къахьегамо хьалха айна яьда уж моттиг тахан йовзаргIйоацача йоалаш эргаяьхай. Укказа хьахинаб республика дикагIчарех бола цхьа боахам — Алиева цIерагIйола комсаш лелаю совхоз. Леемашка бехка нах болабелар цига хьахьега. Юкхьанца-комсаш мишта кхее еза хьцар церна — хьалхагIа цар вIалла а баь болх бецар яз. Тракторашн юртбоахама машинашн тоьацар. Вокх кьалашка бахар нах. Е клуб а, е художественни самодеятельность я, е культурно-массови мероприятеш а яцар. Совхоза кулгалхоша къотадора, дисциплина, къахьегама оасарле, алапи, болх салаIар — уж дерригe хIамаш цхьан зIанара доакъош хилар.

Юкхера а халача хьана кIаьхарбовла низ кIорабир. Производственни процессашта тар ма ду дуккагIа механизацеш яр, быт товар — цо безам дуккагIа хилийтар шоай къахьегамах хьахулар севдокха. Пачхьалкхено ссуда хьохадир. Яьссача аре чуIе цIеноаш, школа, берий учрежденеш хьалъебахкар гIишлонаш. ДуккагIа хилар кхашкара техника. Опыт йола говзанчаш бийзар боахаме болх бе. Ши шу даьннача гIелла совхоза тIабоагIа пайда кхоаза дукхагIа а хинна миллион сомага дIакхоачаш латтар. Пачхьалкхен ссуда дIатаназ а дIало боахам дегIабоалабарга, чуIе цIенош, культурно-бытовой гIишлонаш хьалъярга, совхозни поселок тоаерга дукхха ахча дIаденнйта а йиш хилар.

ХIаьта хIана город мара вайнай поселок. Укказа хьалъевй культура Дворец, бытовой гIулакхаш ду комбинат, больница, амбулатори, берий яслеш, берий беш, музыкальни школа, 960 дешархочо лаьрIа юкъера школа. ХIаьта ма хоза да укказара массе тайпара паргIатонаш чуйоле чуIе цIенош. ХIара квартире газ, электричество, телевизор я.

Укх тIехьарча шерашка совдаьннад лаьттай берает. Хьалха тука берзIаш, бIаш, сагалий бу цIамкна лаьттача моттигашн шерра хьалъэттай комсий беамаш, сийна ареяш.

Башха-дика къахьегамаой дуьне бе совхозе. ШоллагIча отделене управляюще З. Раджабова шой къахьегама мехк комсий бешмашка бола бечунгара дIабаллаба, заочно йистеальякхар юртбоахама институт. Совхоа цо кулгалдеш йолча коллективо 150 гектарех хIарана тIара 192 центнер комсаш гульвай. ХIаьта бригадираша А. Абдуллаевеи А. Караевеи хIара гектара тIара 200 центнер комсий яьккхай.

Из боахам дукхаззе я ВДНХ дакъа лоацаш хиннаб. Катало льнихьай цо В. И. Ленин вей 100 шу дизара сийна лелаьча социалистически хьо.

СУРТА ТIА: Алиева цIерагIча совхозерча музыкальни школа [illegible].

Г.-А. Абдулаева сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ФРГ: ХАНАЛ ХЬАЛХА ДЕЧА ХОРЖАМАШТА ХЬАЛХА

ФРГ бундестаге ханал хьалха хоржамаш дарах йола формальни решени хІанз а тІайхцане а, уж укх шера гурахь хургхиларах шеко йолаш цхьаккха а вац. Ханал хьалха хоржамаш данза даргдоацара кхьчад Малхбузенгерманска бундестаге доалдеча партешкара цхьабола депутаташ оппозице бахар бахьан йолаш нізаш тешаме доаІаш цхьатера а нийсденна парламентен правительстваш гІулакхаш чІоагІа халча оттадаьдаь. Бундестегерча таханарча низий соотношение — реакционни политикашца парламентарешцея къайлагІа делаьча манипуляцеех хьахнично — хІанз хьохьохкаш, эггара тІехьагІа хулаш кхо шу гаргга ха хьалхагІа хиннача парламентски хоржамашка дакхайкабаь хинна даржерхой лоІам.

Массане тераьм укх деношка мюнхенски олимпиадана тІабийрзабале а, ФРГ хоржамашта хьалхара къовсам ма-ларра аьлча хІанзале а дІаболабенна6. Партей кулгалду органаш сидъенна хоржамий платформаш кийчъеш я, хІьата цар лидераш хоржамашта хьалхарча къовсаме керттера постемаш далар духьа закиленан цин интервью телаш ба.

Бонне доалдеча социал - демократически партІата демократически партей (СДПГ-ей СВДП-ей) коалицо хьайле яц хоржамашта хьалхарча ший кампане юкъъоттиге ше арахьарча политика дешаш оттадергхиларах. ХІаьта из цхьа бахьан доаца а дац. Социалистически мехкашцара гІулакхаш дертІадахара тІоссаш дуккхьал Брандта — Шееля правительства «малхбоален политика» ма йий мехка бахача дуккха а дукхагІа болча наха хьалльцо. Бранд — Шееля «Упряжка», хІана хоржархошца дуккха а гІойленагІа лоархІ Барцель — Штраус «упряжкал», хьаккайкадир укх деношка Бад-Годесбергерча прикладной общественни Іилмай институтa директоро, укх тІеххьарча хана общественни мнения дахча хаттараш тІа а дегІа.

— Социалистически мехкаш иннийтар а долаш Европе кхьхкам кІоьдбараш цхьана гІулакхаш леладарой тІабезлабаь дІаболабаьча вахьо хІанале а ший беркат денная. Уж да, — эггара хьалха Советски Союзой Польшан ФРГ-еца даь договораш, Малхбулехьарча Берлинах лаьца яь йиъ оагІорахьара соглашени, ГДР-ан ФРГ-енок юкъе яь массех кхьйола соглашенеш.

Уж договораш соглашенеш бахара наха юкъе чІоагІа могаеш хилар теркал а деш, ХДС—ХСС яхача керттерча оппозиционни партe кхахкам, укІвадбара политика дахарагІа йола ма моастагІчо тактически гІулакхаш дагахь хоржамашта хьалхарча къовсаме шоаш керттера тохаш йола хІама хІаьаарча правительства финансово - экономически политикана тоха лаьрхІад. Цу лидерашa хеланза правительстве бехке ю цо «инфляци махьарйоахар» хилар, «финансови кризис хилийтар», н. кх. дІ.

Цу цхьан хинна цу буржуазни партe аьтта оагІув болча ХСС лидера Штрауса къайлагІа переговораш ю эггара аттехьарча «Немецки халкъа союза» кулгалхошца, цуьна хоржамашта хьалхара блок віашагІа а елла, цу ньлькъан хурдовча хоржамашка ультраьлттехьарчарга шийна тІехьа кхаж тессийта гІерташ.

Хоржамашна дакъа лоацаргча ню яьча захалене тІа белгал ма даккхара, кходхам кІавдбара, ньльна гІулакхаш леладара ницара политика чакхъяхара тІалерзадаьча гІулакхаште дукьала лолча ниашта дукьала хургйолча Германски коммунистически партe а. Цо хоржамашта хьалхара къовсам лоаттибергба цу пизех латташ йолча партешта дукьала аьтталарча экстремисташца тугехьа барт віашагІболлам йолча ХДС — ХСС-а дукьала.

де шоай гІулакхаш чІоагІа сходьеча неофашистий провокацеех ваьца. Цигора керд-керда хоамаш ух демократически партейн общественни организацейя помещенешта чукхьелхаш, цІераш етташ, болхлой болама активисташта етташ хиларах. Укх деношка неофашистски головорезаша хьаза йийттай Итальянский коммунистически партe ветерана, войнаш волча Сопротивлене болама доакъашхочоа Витторио Ниделена. ВІалла дукха ха а йоацаш полицена кораьй Римера 80 километр дІахо уллача город Аффелерарчa «Итальянски социальни болам» (ИДС) яхача неофашистски партe члениски билеташ а долаш болча бандиташа герз кира а йиша республикански стройча духьала къовсам болабе дагахь боккъонца тІема кийчо еш йола лагерь. Хоаш да, цу тайпара лагераш а хІаьта иштта герз тІема кхоачами чубоале ІалаЬмате дукха складаш а ю укха кхча районашкa а йолаш йолга.

Масала, Итале Бенито Муссолине фашистски диктатура оттадь йиссе 50 шу дальшачул тІехьагІен мопача біехалеx моxк мукъабаьннчул тІехьагІа 27 шу лаьшача гІоллен дуче тІехьено юха а кортош ийду, «аьттув боле хаташ» хьалІиоттаргга хьежаш уж багІача кІоаргача къоргашкара политически вахара тІехен тІа хьалъяра а буьлаш.

Парламент харжарца дувзаденне дукха ха йоацаш хоржамашта хьалхара камнани йолча хана неофашистойа шоай пропаганда дуккха а дукхагІа дІаладхийтад аьча. ХДП яхача доалдеча керттерча партe а тІехьа йоллагІча кхча партe дІодахийтачул. Атта кьоллаоду кирвилг: «Итальянски социальни болама» партийни кессе камарьшца кхаш а неметни папчахьа Пезенти, кемай да Лауро, мехадаьтта промышленник Монти, хьмбараш санна болча йоккха бизнес ахестоерашa телача ахчашa.

Фол сома на яккха йиш иц, ИСД-ес Испане, Португале, Греце диктаторски режимий кулгалхошцара контакташ хьаллоаттадо а хІаьта иштта ший аргІанна НАТО гІозарашца айхха юкъсенна йолча итальянски генералитета белгалаарча дакъе из хьаллоацаш хиларо а. Масала, парламентара - неофашистий лагерера шоай моттиг боккъонца гуттахьа хьалхьай хьалха итальянски эскара генеральни штаба начальник хиннача Ди Лоренцоон Европа къулбехьарча зоне НАТО віашагІтехлча тІема - форда ншоай командукнин хиннача адмирала Биринделлен. ХІаьта мехкгераашкарча низошка хІаьп кулгалдеш гІулакхаш тІа мел шираллаш адмиралаш ба, шоай политически уІлаш цаІаш йолга ца хоаш саг вовшашехьа а, неофашисташара шоай белам «цхьа ха-лама лалалца» ахаш гучаьхьа ца дувцаш Іер гІойленагІа хеташ багІараш меллаб!

ТаІанара неофашисташ — на я ше лерхІараш чІоагІа хьакхдьхадь ца Іеш, правоцентристски правительстваро «хьехамаш» деш а, аьрдехьарча оппозицена дукьала ховламболашагІа къовсам болабара из тІехьехаш а йолча политически партеех цаІ я. Цул сонгІа, партe лидера Джорджо Альмиранте массанена а хоаш хьакхайкаду «правительства когаметта дІаотта а коммунисташта дукьала къовсам болабе а шоаш кийча хилар».

Бикъдар аьлча, гІалат кургаад цхьо миллионь ах миллионь коммунисташ а, къахьегамхошца цхьаь биртене гІулакхаш чакхдахара лозунг кхайкаду цица бола профсоюзаш а, къахьегача халкъо укх тІеххьарча нтт шера реакцена дукьала лоттабальна къовсамо Іоль йаьхий опыт а йолаш йолча таханарча Италера неофашистски путча кхерама тІех мах бар. Цхьабакъда, Компарте центральни комитета органо — «Унита» яхача газето белгал ма даккхара, ультраe тийша болхаш леладеча хана дахи фе хила беза мехка къахьегамхой, нагахьа санна хьалаша дІалехаргхуле, мора у ховдемболлаш юкатохар духьа.

В. СЕРОК,
А. КРАСИКОВ.
(ТАСС).

ІАЬРЖА — КОЧАМАШЪЯРАШ КОРТОШ ИНДЕШ БА

Укх деношка дунен кепайоаломо йІоагІа сатем байна яйду Ита-

БОККХА ТІОМ ЛАТТ ИНДОКИТАЕ

НЬЮ - ЙОРК, 26 август. (ТАСС). Къулбельен Вьетнам мукъаяккхара Халкъа герзашварча виза ша тІом бу город Кюзшопен «Росс» яхача сайгонски біун артиллерийски базан районе. Американски информационни агентсташа деча храмегІа, стратегически гІулакха лоархІаме йолча цу оабенера марнистичонии біу ІалаЬмате хилача хьан тІа ба. Кюзшри яхача атагІенна гобаькха латтача довкъий бостоагІоькха кІийленаш а лийца чІоагІбенноа патриоташа ракеташ - боккхий топаш чуетташ чІоагІа дов ду сайгонски эскара даькъа.

Мукъаяьхача Къулбехьен Вьетнама районашта цІаккха а ца сонийташ бомбаш чуетт американо-сайгонски авиаце. Алхха селхьарча цхьан дийнахь «В-52» яхача эзэ-йоккхача самолеташа 21-зза бомбаш чуйийттай Къулбехьен Вьетнам къилбаседахьарча пхе провинцерча кортанугъелен Къаман фронта позицешта.

ЧІоагІа тІом латт патриоташа № 13 йолча навкъа тІарчен гобаь латтача Анлокерчен позицешта атака ена Сайгоно къилбаседехьа.

ХАНОЙ, 26 август. (ТАСС). Мукъаяьккхача Куангчи яхача провинце центр яккха аьттув ца боалача марнистичони біуна доккхий зешаш хул цу города гонахьенашка.

АПЮ агентства беча хоамагІа, 23-чен 24-чен августе патриоташа халданза атака ю сайгонски форда гІашлойи парашютистийн позицешта. Укх тІеххьарча шина дийнахь бомбаьн чоишаш кьн 750 салтен зисари вьнина молстагІчох. Чуйтай американски ВВС 4 самолет.

ПАРИЖ, 26 август. (ТАСС). Камбоджа патриоташа аьттув буьлаш операцеш ю город Кампонтрабека районе пномпеньски біуна новкъостала байтача сайгонски парашютно-десантни біуна дукхала. Цу районе латтача тІем тІа дикка доккхий зенаш хиннад пномпеньски ... подразделенешта.

ПИРАТСКИ ГІУЛАКХАШ

ХАНОЙ, 24 август. (ТАСС). ДРВ МИД викало яьча заявлене тІа йоах, 22 августа американски авиаце бомбаш чуйийттай Тхайннь, Тханьхоа, Нгеан, Хатинь, Куангбинь провинцейн Виньлинь зонан нах бахача дукхача районашта.

Цу дийнахь «В-52» яхача стратегически бомбардировщикаша дов лаьд Куангбинь провинцерча цхьайолча районашта. Американски тІема флота кемаш тІара дов лаьд Нгеан, Хатинь яхача провинцей форда йистерча районашта. Уж бомбаш чуеттари дов дари бахьан долаш бомбаь цах ба маьрша бахача наха юкъе.

НАЬХА УНАХЦІЕНО ЛОРАЕШ

Яьт шу гоьгІа ха я Спиридон Алексеевич Сивцева Дай-мехка тІема инвалидий республикански госпитале тІехка — туберкулезни отделене заведующи волаш болх бу. Цу шерашка отделене дарба дайташ хиннача шин эзар сонгІача унахочоа мальженаштен букъа тІехкаштен операци яьй цо. ХІаьта царех саг висаіац лора дегтІара, дІайха баркал ца оалаш.

Дукхача наха дикаца хьоахаьу ший знанеш, дега йІаххал кхо па еш унахошка хьожа А. С. Сивцев, лораш - ординатораш Г. К. Гусейнов, Н. Н. Окенчиц, Л. М. Муслимов. Вай республике а цун деаонел араьа а дукха ба цу лораша дарба даь нах.

Масала, хала унахо хинна 25 шу даьнна В. хІанз педагогически институт а яьаха дьехархо я. Иштта бийрза а бийрза шоай специальностех ваьхьегаш барий цІераш дукхха а яха йиш я. Царна юкъа шоферий а, тракторист а атта доаца бахьаш дераш а дукха ба.

Отделене заведующи С. А. Сивцев медицински Іилмай кандидат ва. ХІанз докторски диссертаци кийчъеш ва хор-Іилмахо.

Ший йоккха опыт кхо ца еш тІател цо лораша - ординаторашта Г. К. Гусейнова, Н. К. Окенчина, Л. М. Муслимовна. Ше институт ньякхача хана дешна Спиридон Алексеевичаца болх беш хьанонгІа Г. К. Гусейнов. Из Іилман куталхо а волаш язьйир Гусейн Кемаловича ший кандидатски диссертаци а. ХІаш из а ва докторски диссертацена зйчита е кийчлуш. Диссертацена юкъейоалаяьй математикан теоретически механикан элементаш. Дарба дара керда методаш уж балха юкъекхаьари къоабал в даь тІайцар дукха ха йоацаш

Ленинграде хиннача хирургий конференце.

ТІехка - туберкулезни отделене болх беш ва къона хирург Муслимов Лема Мумадович а. Форта тІарча лимфоузлашта хулача туберкулезо тІехдиха операцеш ю цо. Цу проблемагІа кандидатски диссертаци кийчъеш ва Л. М. Муслимов.

Вай буьца лорай дика специалисташ хиниа ца Іеш дуккха общественни гІулакхаш леладеш а ба. Унахошa а госпитала болхлошa а доагІаш сий ду цар.

СУРТА ТІА: унахочунга хьожаш ба лораш С. А. Сивцев, Г. К. Гусейнов, Окенчина Наталья Васильевна.

И. САРОВЯНЦ,
медсестра,
И. ПЛИЕВА сурт.

ЦАХАДДАШ ТЕРКО Ю

КПСС XXIV съездо юрта бахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь декхараш дноза кхоачашдар шоай эггара сийленагІа дола декхар лерхІ тха колхоза къахьегамхоша.

Хьайбаш леладелга керттера дакъа да тха колхозе.

ХІаьта тешаме доакъарий базa йоллар — дІахо хьайбай болхам дегІабезладабара лярд. Цу лоархІамерча гІулакха цахаддаш терко ю колхоза правлени партбюроси. Кховчамхилла тайп-тайпара доакъар хиларах доалаш дац гІулакх. Іай хьайбаш чудоахкаду помещенеш йоагІача тайпара тоаь кийча хила еа, царна гІулакх дергдолча нaха мел эшар хилийта деза.

Тха колхозе хьайбаш дебадара гІулакх во ца лелалга гойт укх масалаша. КхоалагІча квартале плаанагІа 600 бежаьн 2000 уставгІен мара хила багІацар. ХІаьта хІанз тха болхаме 15 август тІакхоачаш 700 бежаьн 2300 устагІен бар. Пхе бригаде дІаюха декъаргда доахан. Цига Іай уж чудоахкаду помещенеш я. Капитальни ремонт а яь Іана дика кийчъяьй уж. Иштта Іана дика кийчъяьй ха чудоахкадергдола мелаш а.

ХІаьта доакъар кийчдара гІулакхаш мишта лел?

Іай аттагІа хургдолаш фермашта юххе лаьттагІа йоллаш латт силос, хьатІаувзаш дІаувттоду кхыдола доакъар. Керттерча дакъе эри тІаювлача баьцех кийчъю силос. Пежа доакъар Іалашдара плаан 80 процент соьгІа кхоачашъяьй. Доакъар Іалашдара болх дІахо беш ба.

В. УЗУЕВ,
Советски района XX партсъезда цІерагІча колхозе партийни организаце секретарь.

БАХАРХОЙ ХЬАШТАШ КХОАЧАШДЕШ

Хоаман довкъашка гІолла біаьха, биткъа оаса санна, цхьа боаш тІаккха юха а гучабоалаш бодача новкъа шорттига доам урагІйода машина. Цхьаьха гаьнашта юкъера гучайоал юрт. Тика йисте соцаю шоферо ший автосклад. Раьза волаш дукьал юагІа зовмаг.

— Марша воагІалва, Леон! Тахан лаьрххІа хьога хьежаш вар-их со! Товар денадий Іа? ДагадоагІий хьона, аз берий кога гІирс бийхалга? — дукха хул хаттараш.

— Моаршал хилда хьона а, Аьмад! Мишта дагадагІац сона Іа дийхар? Берий кога гІирс а бенаб. Хьажал хьайна эшача кхыча товараша, — машина тІеххьашнара маІараш хьаьлл велла...

Ялх шу да универсально-торговий база шофер волча Кагерманов Леона Нохч-ГІалгІайчен нахъкъашка гІолла ший машина лелаю. Из каст-каста ший графиках йаьсарен, Советски, Нажай-Юрта, Ведана районий юрташка ух. Гурахь а Іай а, кхьметтел аьхки а зоайм дола товараш кьаьладе вална геттар хала долча, гаьна ладача юрташка халдоаза лел цун машина. Цу тайпарча юрташкарча ийдархой хьашташ дизаргІа кхоачашдера болх бе оттаьй автоскладаш. Царех цаІ я Кагерманов Леонагара яр а.

— Автосклад леланза вола саг шофер хинна ца Іеш махбара дика болхло а хила веза. Нальчикски кооперативни техникум льакха товароведа диплом дола Кагерманов Леон царех ва, — йоах универсально-торговий база директора нов. Чуреннова.

Хьинар долаш саг ва Кагерманов. ДукхагІа йола ха цІагІа воацаш новкъа йоаккхе а марксизма-ленинизма сайрийнара университет чакхъяккха віаштІехьдаьхад цун. Цига кийца анаценш дика накъайоал цуьна махбара болхлой а, нийдархой а кооперативни махбара пачхаьалихен политикан дІакхетабеча. Леон агитатор ва. Из партийни организаце цунна тІадилла декхар да.

Ший машинага а дика хьож Кагерманов. Машина эшаш йоа ремонт, доагІаш дола гІулакх дика ду цо. Цудухьа тоханарча денга кхачлаца йоха ца йохаш 230 эзар километр никъ баьб цун машино.

С. ВОРОНИН.

ОЛИМПИЙСКИ СТАТИСТИКА ЦА ДУВЦАР ФУД

ЧІоагІа товш я хІанз статистика. Цунна, статистикина, долла хІама хов, доллача хІамех цун саьхул, йоах.

ХІанз XX-ча лоазарашка Мюнхене яха СССР олимпийски команда а дика йова статистикана, цунга хьаьюшалургйа советски олимпийца юкъера ха, цун кхьера довал. даккал. Цо хьаргда, советски командаш масса студент, инженер, лор, эксер, салте ва, олимпийски чемпионаш керда юкъе баьккараш меллаб. Цхьабакъда, цуьна, статистикина, ца хоаш а дукхха хІамаш.

Цуна цо хоаш да, масала...

ТІом чакхбаьннача тІехьатІарча 1949 шера Волга аьтта оагІорахьарча берда йисте, эрсий къаьнача города Городца нийсст дехьа оагІоракьа, баха болхлой цин деал — БушуевгІари ЛихачевгІари баькка хиннагга. Цу хана дукха баьккар укхаза болхлой дезал Городецки ГЭС хьалье. БушуевгІар дезалхо вар воІ, дийтта шу лаьна Виктор, хІаьта а цу хана слесаралла болх беш вар из. ЛихачевгІар дезалха вар цун кенара а волаш воІ Валерий. Хьанна ха йиш йолаш дар, шоай мехка а цу хана, 1948 шера, віалла йоацаш хиначен ГЭС-оца цхьана мара хьалье ца йоллешачен, хІаьта, хьальаь аьнначул тІехьатІа, эрсий хоза цІи — Заволжье тиллача шоай города а сийле йоаккхилга цу шин кІанка дегІа хиннадий.

Реме штангагІа олимпийски чемпион хилар Бушуев Викторач, дайта дозал дараштa юкъе котало а яьккха, хІаьта цул нтт шу даьнначул тІехьагІа Лондоне шоссейна наькъа тІа гІолла 100 километр велосипедаш хьохкача дукъен чемпион хилар Лихачеп Валерех.

Бушуев хІанз помоста тІа вилац, цунах тренер хиннав, хІаьта Лихачев Мюнхене вехав ший эггара хьалхарча олимпиаде. Наькъа вахa араваллa хьалхагІа, Москве волаш, Викторгара письмо дера Валерега. Бушуева яздора олимпийски чемпион а хинна Римера Заволжье ше цІавенача хана ше мел тІадваха вар.

Цо яздора, цу хина кхетадир цо, ший коталонх доаккхал деш боля ший мехкахой елэенна юкъе вараш біаргагоо мел докхка дикахетар да, яхаш. Из цхьа моллагІа вола олимпийски чемпион а воацаш, цар чемпион, цар Заволжьера, цар заводера, слесаралла цо болх баьча цехера чемпион вар из.

ХІаьта хІана цхьаькха зІамига саг ваьхав олимпиаде цу городера, цу заводера. Из а ва иштта болхлошка саг, иштта слесарь. Цудухьа Бушуевна лои Лихачев Валерина меттел. Заволжьерча берригача цун мехкахошта а, цо болх беча заводерa беррагача къахьегача нахл а ираз дахьаргдолаш йола олимпийски котало цо йоаккхилга, хІана аьлча, цунах Мюнхене чемпион хуле, цар чемпион хургва цунах.

Статистикане хой-хьеІ Заволжье городокерча болхлошка волча шин віамигача сага кхалеш иштта віашагІъюкъенниага? Тамаш я-кх.

Цуьна, статистикана, хов, советски штангиста Ригерт Давида дунен рекордаш мел яьхий. Цхьабакъда, цуьна хац...

БарxІ шу хьалхагІа, ахархочун воІ Ригерт Давид ваьхача юрта Токийски Олимпиадах доле фильм леннига а Рудольф Плюкфельдера штанга ховен аттея айеш экрана тІара Давида біаргаййяллга а, біарга а айка, иштта цо санна штанг айе цун Іомавала дог этталга а.

Дикъ шу хьалхагІа эскаре гІулакх деш вар Давид, салте вар, хІаьта Мехико олимпиада дІайоленнача дийнахь цо, цу дийнахь спорта мастер хинна дІа а этта, ше-шийца аьннад, Мюнхенера олимпийски чемпион а волаш воагІаргва ше цІа, аьлар цо біубенна, хьалххагІа а къоастаца лаьннача гІулакхах санна. Біубеннен ший деша тІара заргвоацеш сиг ва из, цуьна ховра из Рудольф Плюкфельдер городе Шахте болх беш волга, цига цун штангистий школа йолга. Давид эскаре гІулакх даь ше ваьннача тІехьагІа шоай юрта юха віа ца а воагІаш, Шахте дІавахав. цига шахтералла болх беш а Плюкфельдера школе ученика хиннав цунах. Иштта віашагІкхийтар уж, хІаьта из віашагІкхетар ираз долаш а хиннад. Тамашийна штангист веннав цо спорта, хІаьта хадахарагІа, аьлча, физкультура институте деша ваха из катирхой Іоабер а волаш шоай юрта юха цІавар дукьа.

БархІ шу хьалхагІа Ригерт Давида экрана тІа олимпийски чемпион Плюкфельдер біаргаваьнача цу дале укх шера хагийча нехакхытхе чемпион — Ригерт Давид біаргагой а мича хов. Из боккъонча хила тарлуш хІама да — Ригерта Мюнхене котало йоаккхарьа яхаш ва массава а. БархІ шу даьннача тІехьагІа XXII Олимпиаде цхьаькха ахархочун воІ — Ригерта ученик вала а мег.

Из геттара дика хила тарлуш хІама да. ТІаккха статистика дукьший кайна хз?

Статистикана хов, фехтоване эггара хьалхара советски дунен чемпионка нийсса пхийтта шу хьалхагІа тхъеста шу даьнна московски машинистка Забелина Александра хиннилга, Париже хиннад из.

Статистикана иштта хоаш да, фехтоване 1972 шерара СССР чемпионка хиннар Забелина Александра, из тамашийна Шура хиннилга.

Статистикана геттара дика хов, Забелиной олимпийски, дунен, ерригсоюзни турнирий медаль массайн, цхьабакъда, статистикана хой тамаш я...

Машинистка Забелинас хІанзле а ший дипломия бахьаш вепатохи лгеи цул тІехьагІа Московски историко-архивни институте тІехдика защита еггаш, цун воІ, нана олимпийски Мюнхене латаш хургйолче хана І сентябре хьалхарча классе лена гІоргволга, хІанзчул даь шу хьалхагІа команда хьалхара моттиг яккхарах олимпийски чемпионка а йолаш Мехикора ше тІесенача хлин, Забелинас тоьргда тІом бе. тІема наькъа тІара дІаяла ха кхачаьй яьхалга.

Цхьабакъда, цу хана дека цхьо шу а дьннад, цхьаьхха шу а дьннад, хІаьта а из дІайодаш хиннаяц. ХІана?

ЦІерахозаман? Забелиний-мича хьоргда а да хоаш ма дий спортивни толамаш. Вешта довкхал дукхадезаш сага яц из-м Бакъда, цхьацна къовсаменнача турнире хІанз а олимпийски чемпионка хиннаяц из. ТІаккха. Мюнхене цунах из хургйа аьнна тешам лургбар малар? Фехтоване цу тайпара тешам саго лац. Из іийний фехтоване дукьа, шийга Іе ядеш дехар даьча ший подругай дукьа тренера дукьа. Царна эшаш я из Массанена а.

Из долла хІама мичара хоьргда статистикина?

Советски олимпийски командаца біаьш тайп-тайпара нах ба, тайп-тайпарча — Москва санна йоккхийча а Заволжье санна зІамигача а городашка, тайп-тайпарча республикашка, къулбехьене а гаьнарча къилбаседене а бах уж, профессеш бе-бе йолаш дуккхача къамехи нах. тайп-тайпара хенаши кхелаши йолаш нах ба уж.

Цхьа хІама да цар массане кхъа — шоай мехкашара безами спортацара безами. Шоай из безам бахьан долаш долла хІама де кийча ба уж, цкъаза хов царна тамашаш гойта, декалера гІулакхаш карагІдуьл царна, шоай къонахчаллоа миллионаш нах цен а бовхаш. Шо-шошта сийле яккхар дукьа болхац уж Мюнхене, гІад а бэха заводекой дехаге гІоттарча новкъосташoй, цхьан хава Бушуев Викторa из дахча тайпара е ахархой къонгашцa, Ригерт Давид из де кийча волеча тайпара, из екъа кийча ба уж. ГІад-а бакха, шоай халкъаца из екъа кийча ба уж. Цу хІамашца сол тара ба уж шоайла віаши, из бахьан долаш сов дукхабезаши лоархІаши ба уж мехка.

Цхьа дика дош да «Вай» яхаш — долле юкъера, долче массане доалахьа.

Ала йиш я: «XX-ча алхханарча Олимпийски лоазарашка дакъа лаца Мюнхене яхай советски олимпийски делегации». Из нийса а бакъ а хургда. ХІаьта укх олимпиадал хьалхарча августовски деношка массагІаза хезад сона: «Вай бараш дІабахаб... Никъ дика хилба цар».

Ба я ба вай бараш. Дукха хІама чулацца цу дешо. Шеко йоацаш, цу цхьан дешаца хьагьинад дерригa а.

Михаил МАРИН.
(АПН).

ЗУЛАМ ДЕЧАРНА НИКЪ БЕХКА

Дукха ха йоацаш Октябрьски района къахьегамхой депутатий бархІлагІа сесси хилар.

Из хетта ю «Районе общественни порядок теллаерашца, зуламаш дераштa къовсам лакхбара» [illegible]

Цу хьакъехьа доклад йир района прокуроро райсовета депутата вов. Щербака. Докладчико белгаладаккхар районерa общественни порядок лорар беррагача къахьегамхойн, еррагача организацей декхар хилар.

Сессе иштта къамальаш дир, района коммунальни болхама отделе заведующе А. Абиева, района халкъа суда председателя В. Турсоновас, горсовета депутата А. Богомолова, грозненски локомотивни депо болхлочо И. Джабраилова, района чурча гІулакхий отдела начальника заместителя А. Лохиева, РК ВЛКСМ секретара В. Мадагова.

Сессе тІаийца чІоагІйир районе правопорядок чІоагІдара зуламаш делга кІезигагІа хилийтара йола решени.

Т. ЗИНОВЬЕВ.

АХ ФИНАЛ ЧАКХЬАЬННАЙ

(ШАШКАШ)

Мехкашта юкъерча шашкаш йолча СССР XXIII-ча чемпионата ахфинала тІеххьара 13-гІа тур ловзаьй спортсменаша. Финале дакъа лаца бокъо яьккхай халданза ахфинала лидераш хиннача А. Безвершенка (Киев), В. Агафонова (Москва), Т. Мехтиева (Баку).

В. ЛАНСКОЙ.

БОЛХЛОЙ ЙОАКХО ЙИЧА

Болхлой салоІара хьалаш віашІехьдаккхаро, унахцІено лорабара дика йоакхо ю «Красный молот» завода партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша.

Укх шера воххІ бетта салоІача цІеношка, санаторешка, пансионаташка шоай унахцІено тоаеш заводе кхо біаь сонгІа волча болхлочо. Литейщикаша Лусенкова, Знайченкос, Мунаева; электромонтераша Круглова, Асхабова, слесараша Сидельникова, Бисултанова, иштта дуккха кхыбарча шоай унахцІено чІоагІъен хиннаб Сочe, Кисловодске, Адлера санаторешка.

О. ШАДИЕВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Газет арадува шинара, кхаь, шоаттаи денашка

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 август

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадараш. 9.45 — Босбола телевидени. «Ноктюрн» яха музыкально-литературни композици. 10.20 — «Болхаш бар трамвайца Ильф а Петров а» яха телевизионний художественни фильм. 11.30 — «Саги цун гІулакхаши» яха телевизионни очерк. 12.00 — Босбола телевидени. 20-гІа алханара Олимпийски лоазарашка. Мюнхенера передача. 14.00 — Кердадараш. 16.25— Передачай программа. 16.30 — Іилманюрта болхоманн. Хиш дехкача лаьтташа яу илла. 17.00 — Дешархошта. «Хьаде, уйла е, мишта хьажа». 17.30 — «Валакъажара тІехьа никъ бар» яхача телевизионни дукхха серийни художественни фильма премьера (Польша). КхоалагІа сери. 18.00 — Передачай программа. 18.05 — Гражданоки оборона яьккъахь. 18.15 — Киножурнал. 18.25—Нохч-ГІалгІай чу гІолла. Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала). 18.45 — Стэндирт — из дика хилар да. 18.55 — Берашта дола мультфильм. 19.05 — Поезен ихаси экран (нохчий меттала). 19.45 — «Наькъа иттлагІе дола дакъе» яха художественни фильм. 21.00 — «Хаа». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. 20-гІа алханара Олимпийски лоазарашка. Мюнхенера передача. Пиесталча ирадараш, передачай программа.

29 август

9.30 — Передачай программа. 9.35 — Кердадараш. 9.45 — Демаррдонта. «Пессараш мутІараш бовх». 10.15 — «Зуламерча дунен профессор» яха художественни фильм. 11.30 — Лахкара наприжени» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 12.00 — Босбола телевидени. 20-гІа алханара Олимпийски лоазарашка. Мюнхенера передача. 14.00 — Кердадараш. 16.25— Передачай программа. 16.30 — Берашта. «Гуррал» (нохчий меттала). 17.00 — «Валакъажара тІехьа никъ бар» яхача телевизионни дукхха серийни художественни фильма премьера (Польша). ПиъалагІа, пхоалагІа сери. 18.00 — Город хургахь. 18.15 — Нохч-ГІалгІай чу гІолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.25 — Хоамаш, реклама. 19.40 — Музыкальни паузa. 19.45 — Волхлой тІехье. 19.00 — Концерт. 20.15 — Шоана дераш. 20.20 — Вай дорча хьошалгІа. 21.00 — «Хаа». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. 20-гІа алханара Олимпийски лоазарашка. Мюнхенера передача. Пиестальча ирадарараш, передачай программа.

РАДИО

29 август

6.30 — «Юртара ГІийре» (эрсий меттала). 6.45 — КПСС XXIV-ча съезда решенеш кхоачашъе. «Яхь къахьегамхой творчество» яха передача (гІалгІай меттала). 6.57 — Хаоттам. 7.20— «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Нохч-ГІалгІай халкъарий ашараш (гІалгІай меттала). 8.45 — «ХІана аз а кхетадаьд» яха Тебоева дувцар (гІалгІай меттала). 16.00 — Халкъа тІахьежам болх беш ба (гІалгІай меттала). 16.18 — Индустре бовха гІа. Промышленности болхлошта йола передача (нохчий меттала). 16.30 — СССР віашагІьелла 50 шу дизарга. Къахьегамца чІоагІлу доттагІалла (эрсий меттала). 16.45 — Вай индустриальни мохк (эрсий меттала). 16.60 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

30 август

7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.25 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.20 — Передачай программа. 8.33 — Нохч-ГІалгІай лирически илланаш (гІалгІай меттала). 8.43— «Кердача дозаланна школа» яха беседа (эрсий меттала). 16.00 — Юрта бахама къахьегамхошта дола концерт (эрсий меттала). 16.30—Юртара хабар (нохчий меттала). 16.45 — Нохч-ГІалгІайчен индустре (гІалгІай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала). 19.30 — Кегирхой хабар (нохчий меттала). 21.00 — «ДІанохх хьалата пандар» яха концерт (нохчий меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІолла Грозненe кІезиг-дукха морхаш а йолаш, йоачаш а йоацаш, малабоалехьара чІоагІа (секунде 10—15 метр) мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гІолла 30—35, Грозне 33—35 градус йІовхал йолаш хила а тарлу. Кхоанен ломмен кІезиг-дукха морхаш а йолаш, лоадама йоачаш а йоацаш, лостамаш хуйцаш гІаьхьача йоараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура буьйсашка 15—20, деношка 29—34 градус йІовхал йолаш хила а тарлу.

Метеостанца.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: 364051 г. Грозный-51 Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-00; редактора вец. — 3-30-11; бехктохама секретара — 3-34-38; партийни вахарех культурни отделий 3-61-46, промышленноста отдела — 3-42-30; юрта бахама отдела — 3-42-28, кехьаной отделен бухгалтерен — 2-80-71.

«Грозненский рабочий» издательстви типографи. Революци проспект 7/34.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: 364051, г. Грозный, ул. Ленина 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-30-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни и культуры 3-61-46, отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии—2-80-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/34.

СФ06191. Заказ № 6720.